

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Första kammaren.

Nr 43.

Torsdagen den 26 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 18 innevarande månad.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial nr 216, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående värtjänstutbildning för skolungdom jämte i ämnet väckta motioner.

*Samman-
jämningsför-
slag rörande
värtjänstut-
bildning för
skolungdom.*

Sedan kamrarna stannat i skiljaktiga beslut beträffande statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående värtjänstutbildning för skolungdom jämte i ämnet väckta motioner, hade utskottet, i syfte att åstadkomma sammanjämkning av dessa beslut, i det nu föreliggande memorialet hemställt, att riksdagen måtte, båda kamrarna med frånträdande av sina förut fattade beslut,

dels godkänna i memorialet införd motivering,

dels ock godkänna följande hemställan:

»Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och med avslag å motionerna I: 204 samt II: 273 och II: 292,

a) till Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 160,000 kronor;

b) till Kurser i värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1941/42 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20,000 kronor;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta verkställa utredning i av utskottet ovan angivna hänseenden;

II. att motionerna II: 278 och II: 293 må anses besvarade med vad utskottet här ovan anført och hemställt.»

I den av utskottet föreslagna motiveringen hade anförts bland annat följande:

»Vad beträffar de mera kvalificerade värtjänstövningarna, vilka skulle obligatoriskt äga rum i läroverkens och därmed jämförliga läroanstalters högre klasser under en samlad tid före höstterminens början, är utskottet ense med departementschefen om lämpligheten av en dylik anordning. Utskottet anser emellertid, att skjutövningar böra vara frivilliga och bedrivs allenast i gymnasiets tre översta ringar och motsvarande klasser i därmed jämförliga skolformer, således ej i högsta realskoleklassen eller i med denna jämförlig gym-

Sammanjämningsförslag rörande värtjänstutbildning för skolungdom.
(Forts.)

nasieklass; i sistnämnda klasser bör sålunda en obligatorisk sammanhängande övningsperiod icke förekomma. Härigenom skulle i huvudsak tillgodoses det i motionen II:293 framställda önskemålet om att skjutövningar icke skulle bedrivas med lärjungar under 16 år.

Den lösning av frågan om anordnande av en kvalificerad värtjänstutbildning, som innefattas i förslaget om obligatoriska samlade övningar för lärjungar i de högre klasserna av läroverken m. fl. skolformer, har emellertid endast begränsad räckvidd. Större delen av landets ungdom skulle icke bliva i tillfälle att erhålla denna utbildning, nämligen den ungdom som efter genomgången folkskola direkt övergår till förvärvsarbete. Då dylika övningar äro av betydelse för vår allmänna försvarsberedskap, är det önskvärt att bereda även annan ungdom än den, som på här ifrågavarande åldersstadium åtnjuter fortsatt skolundervisning, tillfälle att deltaga i värtjänstövningar. Chefen för armén har för sin del framhållit, att sistnämnda kategori manlig ungdom vore den ur militär synpunkt viktigaste, varför en utredning beträffande värtjänstutbildning för denna ungdom, som i utbildningshänseende jämställde densamma med skolungdom, borde utan omgång vidtagas. Arméchefen har antytt, att en lösning av frågan kunde vinnas genom en anknytning till hemvärdet. Andra anordningar, exempelvis anknytning till den frivilliga skytterörelsen, kunna möjligen också ifrågakomma. Under åberopande av vad sålunda anförts anser utskottet sig böra förorda, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om *skyndsamt* verkställande av utredning rörande anordnande av dylik utbildning, varvid jämväl till omprövning synes böra upptagas frågan om lämpligheten av att göra denna utbildning gemensam för all ungdom i åldern 16—20 år, således även för skolungdomen.

I avvaktan på att denna fråga vinner sin slutliga lösning torde försöksvis de blivande värtjänstövningarna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter — i mån av utrymme — kunna hållas öppna även för ungdom i åldern 16—20 år, som genomgått folkskola och icke på annat sätt beredes möjlighet till dylik utbildning och som anmäler sig till frivilligt deltagande i övningarna. Det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att — efter närmare prövning av samtliga på frågan inverkan omständigheter — vidtaga de åtgärder som för vinnande av nämnda syfte kunna befinnas möjliga och lämpliga.»

Enligt en vid memorialet avgiven reservation hade herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Bergman* och *Lindberg* i Umeå ansett, att, då någon sammanjämkning av de skiljaktiga beslut, som av kamrarna fattats, icke lämpligen låte sig göra, utskottet bort framlägga förslag till proposition, avseende gemensam votering i nu föreliggande fråga.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö: Herr talman! Jag har inte kunnat biträda utskottets sammanjämningsförslag, enär jag anser, att de anslagsbelopp, som stå emot varandra efter kamrarnas olika beslut, hade utgjort en klarare och riktigare utgångspunkt för avgörandet av denna fråga.

Man kan fråga sig, varför jag kunnat förorda en gemensam votering, då röstsiffrorna faktiskt voro sådana, att de utgöra en borgen för ett avgörande i enlighet med det beslut, som fattades av första kammaren. Anledningen är den, att sammanjämningsförslaget innehåller någonting ganska farligt, nämligen att man vill göra skjutövningarna frivilliga, vilket är det sämsta man kunnat tillgripa. Jag tror nämligen att frivilligheten kommer att sitta emellan och att man för in stridigheter i skolorna: någon kan ha den uppfattningen, att han inte bör deltaga, medan andra ha en livlig uppfattning, att han bör

Sammanjämningsförslag rörande värtjänstutbildning för skolungdom.
(Forts.)

vara med, och härigenom kunna debatter uppstå. Kanske till och med föräldrarna komma att dragas in i dessa strider inom skolorna. Därför har jag ansett det förslag vara mycket bättre, där övningarna göras obligatoriska för alla.

Jag skall inte åberopa eller försöka att återupptaga den tidigare debatten i frågan, men jag vill likväl erinra om att jag i mitt anförande i realdebatten yttrade, att de obligatoriska övningarna inte allenast borde avse läroverkens elever utan även den ungdom, som är ute i förvärvsarbete, varigenom även denna skulle få utbildning ett eller två år före värnpliktsjämsgöringen.

Medan jag ansåg en gemensam votering vara det lämpligaste, var utskottsmajoriteten av den mening, att man borde föreslå en sammanjämkning. Jag är livligt övertygad om att riksdagen inte kommer att med glädje se resultatet av den föreslagna utformningen av värtjänsten, då agitationen bland skolbarnen ibland kan komma att bli mindre önskvärd och lämplig. Jag tror att det varit klokare och reellare att företaga en gemensam votering än att införa frivilligheten i skolorna, vilket kommer att åstadkomma åtskilliga komplikationer.

Såsom frågan nu ligger till, har jag intet annat att göra än att yrka ett rent avslag på utskottets förslag, även om jag inte har någon utsikt att vinna bifall därtill i riksdagens sista timmar.

Herr talman! Jag ber att till sist få yrka avslag på sammanjämningsförslaget.

Häri instämde herrar *Bergman* och *Bäcklund*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! När statsutskottet gick att behandla de skiljaktiga meningarna, framfördes en bestämd önskan, att man borde försöka åstadkomma ett resultat på den väg, som är anvisad i grundlagen, nämligen att företaga en sammanjämkning. Först sedan man eventuellt konstaterat, att en sammanjämkning icke vore möjlig, skulle man föreslå en gemensam votering. Det visade sig, att det var en mycket allmänt utbredd önskan, att man skulle försöka sammanjämningsvägen, och utskottets andra avdelning framlade också två alternativ i det avseendet. Vid den votering, som ägde rum inom utskottet mellan att tillstyrka någon form av sammanjämkning och att föreslå en gemensam votering, gick det övervägande flertalet på sammanjämningslinjen, såsom framgår av utskottsmemorialet. Sedan flera företogs ånyo en votering, denna gång mellan de båda sammanjämningsalternativen.

För egen del måste jag bekänna, att jag inte är riktigt tillfredsställd med det föreliggande sammanjämningsmemorialet. Jag hade velat ha med även de översta klasserna av realskolan. Men vi, som voro i minoritet, enades om att icke reservera oss, utan acceptera det memorial, som föreligger.

Nu i denna riksdagens sena timme skulle det medföra åtskilliga komplikationer att, såsom det har yrkats, avslå memorialet. Ett avslag skulle medföra, att statsutskottet finge lägga fram ett nytt memorial, som skulle bordläggas i kamrarna, och dag skulle utsättas för gemensam votering, vilket skulle förskjuta ärendets behandling utöver den tid, som riksdagen avsetts skola vara samlad. Detta får naturligtvis inte vara avgörande för frågans sakliga behandling, men jag har likväl velat omnämna det.

I det läge som frågan har kommit ber jag att få yrka bifall till statsutskottets memorial, som i huvudsak innebär ett accepterande med någon ändring av det förslag, som vid frågans tidigare behandling framfördes reservationsvis.

Sammanjämningsförslag rörande värntjänstutbildning för skolungdom.
(Forts.)

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Jag anser att den förlikning, som utskottet har bjudit med anledning av kamrarnas olika beslut, är synnerligen mager och att den inte riktigt svarar mot resultatet av omröstningarna i de båda kamrarna. Jag har icke kommit till den uppfattningen på grund av det förhållande, som herr Johan Nilsson omnämnde, ty jag är inte rädd för att i fråga om skjutningen införa frivillighetsprincipen. Jag är övertygad om att skolungdomen ingalunda hyser samma betänkligheter mot skjutning som andra kammarmajoriteten och herr Johan Nilsson. Min betänksamhet hänför sig till att det föreliggande förslaget utesluter eleverna vid realskolorna och de kommunala mellanskolorna från värntjänstutbildningen. Redan under debatten i kammaren hade jag tillfälle omnämna, att i realskolornas och de kommunala mellanskolornas avslutningsklasser och de fyraåriga gymnasiernas första ringingo under det nyss avslutade läsåret sammanlagt något över fem tusen elever och att flertalet av dessa avsluta sin skolgång i och med avläggandet av realexamen och därigenom inte få tillfälle till värntjänstutbildning. Jag måste säga att jag inte minst med hänsyn till det allvarliga tidsläget finner detta förhållande ytterligt beklagligt. Att jag trots detta och trots den stora tveksamhet, som jag hyser, inte vill ansluta mig till herr Johan Nilssons yrkande, beror på att jag i det allvarliga läget inte vill taga på mitt ansvar, att riksdagen fattar ett beslut i denna fråga genom en gemensam votering med något tiotal rösters övervikt för den ena eller andra ståndpunkten.

Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

I detta anförande instämde herrarna *Holmström, Andrén* och *Sundberg*.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Det är nog, som herr Wagnsson nämnde, inte många som i detta allvarliga tidsläge vilja taga på sitt ansvar att stjälpas sammanjämningsförslaget och genom en voteringsseger på något tiotal röster få till stånd en allmän förstämning inom breda lager av vårt folk.

När herr Wagnsson talar om att det är en mager förlikning, kan jag inte ge honom alldeles rätt. Denna sammanjämkning ger i två avseenden möjligheter till utjämning av den misstämning, som den tidigare debatten och de olika besluten ha åstadkommit, ty dels ger förslaget frivillighet åt skjutövningarna, vilkas obligatoriska karaktär har föranlett det största och mest utbredda missnöjet, och dels tar det i mycket stor utsträckning udden av missnöjet genom att det starkt poängterar arméchefens ståndpunkt i frågan, då han är angelägen om att utan någon omgång få till stånd en utredning, som inte bara ger skolungdomen utan hela den svenska ungdomen mellan 16 och 20 år värntjänstutbildning. Till detta har utskottet lagt det bestämda uttalandet, att det skyndsammast skall tagas under övervägande, om inte värntjänstutbildningen i skolorna skulle kunna flyttas över till hemvärnet och skolorna således därigenom helt befrias från de militära övningarna. Det är möjligt att herr Wagnsson tycker, att sammanjämningsförslaget är magert från hans synpunkt, men från den huvudsynpunkt, han anlade i dag, nämligen undanröjandet av ett misstämningselement av stor betydelse inom det svenska folket, torde sammanjämningsförslaget ha åtskilligt att ge.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till sammanjämningsförslaget.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag tillhörde såväl på avdelningen som i utskottsplenium dem, som stodo för det alternativ vilket icke lyckades samla majoritet

Sammanjämningsförslag rörande värtjänstutbildning för skolungdom.
(Forts.)

— det var det andra positiva sammanjämningsförslag, om vilket utskottets ordförande herr J. B. Johansson nyss talade. Vi ha på den sidan emellertid icke velat framföra vår särskilda mening till kamrarna i form av en reservation, men eftersom det nu ändå har upplysts, att två olika positiva meningar förelågo, kan det kanske tillåtas mig att göra vissa påpekanden.

Såsom redan framhållits av herr Wagnsson, är det inte bara frivilligheten i fråga om skjutövningarna — alltså i huvudsak herr Oscar Olssons linje — som skiljer det nu föreliggande sammanjämningsförslaget från utskottets ursprungliga förslag. Det är också den omständigheten att i lägsta gymnasieringen samt i realskolans och kommunala mellanskolans högsta klass icke ens möjligheten till frivilligt deltagande i dessa övningar skall förefinnas. Det heter nämligen i sammanjämningsförslaget, att i sistnämnda klasser bör en obligatorisk sammanhängande övningsperiod icke förekomma — hela sexdagarsutbildningen före höstterminens början tas alltså bort.

Detta var vad vi framför allt vände oss emot i det alternativ, som jag för min del omfattade. Jag kan inte underlåta att finna att det system, som genom den föreslagna sammanjämnningen kommer att iscensättas, måste medföra en del ganska orimliga konsekvenser. Det förhåller sig ju så, att i skytteföreningarna har ungdomen alltifrån femtonårsåldern möjlighet att frivilligt delta i skjutövningar. Ungdomen i den högsta realskoleklassen är till allra största delen över denna ålder; majoriteten av dem är enligt vad statistiken visar sextonåringar. De ha alltså då redan haft möjlighet att frivilligt delta i skjutövningar inom sina skytteföreningar tillsammans med äldre kamrater. När de komma upp i sista realskoleklassen eller första gymnasieringen, finna de emellertid, att medan klassen över dem får delta i frivilliga skjutövningar även inom skolan, så få de själva icke göra detta, ehuru de naturligtvis fortfarande få fortsätta övningarna inom sina skytteföreningar. Detta kommer att te sig synnerligen märkvärdigt för pojkar, tror jag. Och jag undrar om ett sådant system verkligen kommer att kunna upprätthållas.

Med detta har jag icke velat inlägga några invändningar av sådan art, att de skulle utmyнна i ett annat yrkande än det utskottet här gjort. Jag vill för övrigt framhålla till förmån för utskottets sammanjämningsförslag vad som däri säges om att till omprövning skall upptagas frågan om lämpligheten att åstadkomma en utbildning för såväl skolungdom som ungdom utanför skolan i åldern 16—20 år, sålunda en gemensam utbildning för all ungdom och med anknytning till hemvärdet. Detta tror jag innebär ett direkt framsteg. Jag har den uppfattningen, att man därigenom skulle vinna en mera lämplig grund för organisationen av det hela än genom att ha utbildningen förlagd uteslutande till skolorna.

Bland annat av detta skäl, men framför allt emedan jag anser att sammanjämningslinjen principiellt är den riktiga — av anledningar, som redan framhållits i debatten — yrkar jag bifall till sammanjämningsförslaget. Jag vill tillägga, att när jag avböjer förslaget om gemensam votering, i varje fall i det nuvarande läget, så sker detta naturligtvis icke, vilket också herr J. B. Johansson förklarade, med hänsyn till att en kort ytterligare förlängning av riksdagsarbetet skulle utgöra något väsentligt hinder. Så länge som vi redan nu ha hållit på, kan det inte betyda så förfärligt mycket, om det skulle draga ut på tiden ännu någon dag mer eller mindre. Det är emellertid lyckligare för det psykologiska resultatet, om denna frågas lösning sker i förlikningens tecken än i tecknet av en voteringsseger med knapp majoritet för första kammarens ståndpunkt i jämförelse med andra kammarens.

Sammanjämningsförslag rörande värtjänstutbildning för skolungdom.
(Forts.)

Herr **Bergman**: Herr talman! Det har förvånat mig att representanterna för första kammarens majoritetsståndpunkt i denna fråga icke föredraga gemensam votering. Att döma av voteringssiffrorna, sådana de gävo sig till känna i kamrarna, förefaller det som om de skulle ha utsikt att vinna genom en sådan procedur. Man kunde snarare fråga varför vi, herr Johan Nilsson i Malmö och jag, kunnat yrka på gemensam votering, där vi kanske kunde förlora.

I avseende på detta vill jag först och främst betona, att jag anser den förlust vi skulle kunna göra vara mycket ringa. Skillnaden mellan första kammarens beslut och vad sammanjämningsförslaget innebär är så obetydlig, att förlusten synes oss ganska liten, om vi skulle förlora i voteringen. Otivelaktigt är det så att siffrorna från den förra voteringen i kamrarna visa, att riksdagens majoritet tycks luta åt ett bifall till vad man kallat den positiva linjen. Det var 18 rösters majoritet till förmån för denna, om man sammanräknar siffrorna för båda kamrarna. Visserligen kan resultatet bli ett annat vid en ny votering, då det inte är säkert att samma personer äro närvarande, men det förefaller dock sannolikt att riksdagens majoritet skulle luta mer åt första kammarens ståndpunkt. Och om det förhåller sig så, är det ju rätt att majoriteten får sin vilja fram. Det förvånar mig sålunda att denna kammares majoritet inte synes vilja vara med om gemensam votering, som för den väl skulle vara det fördelaktigaste.

Medan jag har ordet kan jag måhända få upplysa, hur denna fråga behandlades då den förra gången var före i riksdagen — det var år 1917, då de gamla skolmilitärövningarna avskaffades. Det förelåg då en motion, som var väckt av en man som några få månader senare blev landets försvarsminister. Hans huvudmotivering då var densamma som den jag och andra anförde under debatten häromdagen, nämligen att några få dagars skjutövningar med skolpojkar icke egentligen har sådan betydelse ur militär synpunkt, att den kunde anses motsvara de stora utgifter, som de kosta staten. Vad övningarna då kostade var mellan 50,000 och 60,000 kronor. Nu gäller det tredubbelt mer — visserligen hade pengarna ett annat värde då, men även realiter sett blir kostnaden avsevärt mycket större nu än då. Och likväl är det att märka att de militärövningar, som man då avskaffade, ägde rum under en mycket längre tid och sålunda borde ha givit större effekt än den lilla skjututbildning man nu vill införa. Här är det ju endast fråga om sex dagars övningar före höstterminens början. Men det innebär, att skolungdomen skulle inkallas en vecka tidigare på hösten, och därigenom skulle terminen förlängas, med ökade kostnader för hemmen till följd. Det var emot detta som vi framför allt riktade oss, varjämte vi, som sagt, funno det uppenbart att ett resultat, som vore av något större militärt värde, icke stode att vinna.

Vid behandlingen av ärendet 1917 i riksdagen tillstyrkte statsutskottet — det dåvarande statsutskottet, som var mycket mer konservativt betonat än det nuvarande — avskaffandet av militärövningarna på de skäl, som anförts av motionären, nämligen att övningarna inte hade något större värde från militär synpunkt. Och detta var under pågående världskrig och under en situation, som icke var så synnerligen olika den, som vi i dag stå inför. Emellertid var första kammarens majoritet även då för att övningarna skulle bibehållas, ehuru man formellt yrkade blott en utredning av frågan. Första kammaren yrkade alltså icke bifall till deras omedelbara avskaffande, medan andra kammaren däremot ville omedelbart avskaffa dem. Det blev då gemensam votering, och den voteringen utföll med 175 röster för övningarnas avskaffande mot 167 för en utredning. För deras avskaffande röstade då 51 ledamöter

Sammanjäkningsförslag rörande värtjänstutbildning för skolgång.
(Forts.)

i första kammaren och 124 i andra. För den dåvarande förstakammarståndpunkten röstade 86 ledamöter i första kammaren och 81 i andra.

Jag kan inte förstå annat än att gemensam votering nu, liksom då, vore den rationellaste vägen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande memorialet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 217, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande anslag till luftskyddsinspektionen: avlöningar, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att för den händelse den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammares talman gemensam omröstning i ämnet komme att äga rum vid morgondagens sammanträde, vilket sammanträde skulle taga sin början kl. 11 f. m.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets memorial nr 36, angående ersättning åt hovrättsrådet Sven Björkholm och byrådirektören Tor Jerneman, vilka inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av visst ärende, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare bifölls vad deputerade i detta memorial hemställt.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41;

nr 361, i anledning av Kungl. Maj:s framställningar angående förordning om provisorisk höjning av familjebidrag enligt fredsfamiljebidragsförordningen den 17 maj 1940 (nr 422) samt angående anslag till familjebidrag åt värnpliktiga jämte i ämnet väckta motioner;

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond och i fonden för förlag till statsverket;

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens tvångsarbets- och alkoholistanstalter;

nr 405, i anledning av riksdagens år 1940 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1939—30 juni 1940 m. m.;

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skolöverstyrelsen för budgetåret 1941/42;

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet;

nr 421, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till befrämjande av ökad tillverkning av brännstovv m. m.;

nr 422, i anledning av väckt motion angående anslag till bidrag till verksamheten vid s. k. hemgårdar;

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser åttonde huvudtiteln, m. m.; samt

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till kontrollstyrelsen m. m.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 415, till Konungen angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1941/42 m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställanden i betänkande nr 39 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 442, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för landsfiskaler m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 443, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 445, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 447, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagda lagförslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets memorial:

nr 218, angående tilläggsstat II för budgetåret 1940/41; och

nr 219, angående statsregleringen för budgetåret 1941/42;

andra lagutskottets memorial nr 37, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 31 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten, m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets memorial:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1940/41 m. m., i vad rör jordbruksärenden; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för uttagande av statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1941, i vad rör jordbruksärenden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.32 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 27 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 217 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 240 godkänna följande personalförteckning för luftskyddsinspektionen:

Personalförteckning.

Tjänstemän å ordinarie stat.

Befattning.	Lönegrad.
1 överdirektör	C 8
2 luftskyddsinspektörer	A 26;

b) godkänna följande avlöningsstat för luftskyddsinspektionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor 36,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:ts, <i>förslagsvis</i>	» 130,000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	» 155,000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	» 10,000

Summa förslagsanslag kronor 331,000;

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 240 godkänna följande personalförteckning för luftskyddsinspektionen:

Personalförteckning.

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än den
20:e.

Befattning.	Lönegrad.
1 överingenjör	Eo 28
2 luftskyddsinspektörer	Eo 27
1 sekreterare	Eo 26;

b) godkänna följande avlöningsstat för luftskyddsinspektionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42:

Avlöningsstat.

1. Arvoden, och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	kronor	126,000
2. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	»	195,000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	10,000
Summa förslagsanslag kronor		331,000.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och vöteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstning medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;
Nej — 24.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 573, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 72 ja och 116 nej samt att båda kamrarnas sammanräknde röster befunnits utgöra 162 ja och 140 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

*Ang. organi-
serandet av
svenska pansartrupper
m. m.*

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **Sköld**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Axel Ivar Andersons interpellation angående organiserandet av svenska pansartrupper m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr Anderson har till mig framställt den frågan, huruvida jag vore i tillfälle att lämna kammaren upplysningar om vilka åtgärder som sedan hösten 1939 vidtagits för att med ledning av krigserfarenheterna organisera svenska pansartrupper och anskaffa för dem behöflig materiel samt övriga försvarsmedel mot pansaranfall.

Av frågans framställning anser jag mig kunna draga den slutsatsen, att interpellanten önskar en redogörelse för de åtgärder som vidtagits på ifrågavarande område utöver det i propositionen nr 67 till 1939 års urtima riksdag framlagda förslaget. Detta förslag bifölls som bekant av riksdagen, och den däri avsedda materielen har levererats.

Jag vill i det följande lämna de upplysningar i ämnet som låta sig förena med den diskretion som helt naturligt måste iakttagas rörande ett ämne som detta.

Under vintern 1939—1940 syntes möjlighet föreligga att från utlandet anskaffa ett avsevärt antal stridsvagnar med kort leveranstid. Avtal träffades också om dylik leverans och medel därför anvisades på forskottsstaten. Materielen beslagtogs emellertid sedermera av den främmande staten. Som ersättning för den sålunda inställda leveransen beställdes i början av september 1940 ett motsvarande antal stridsvagnar hos svenskt industriföretag. Dessa vagnar äro för närvarande under leverans.

Emellertid visade det sig, att de stridsvagnskonstruktioner, som hittills kommit till användning här i landet, icke till fullo motsvarade de senaste krigserfarenheterna. Trots att förbättringar i konstruktionen efter hand ägt rum i möjligaste mån, stod det klart, att en effektivare typ av lätta stridsvagnar borde ligga till grund för den fortsatta anskaffningen. I anledning härav har avtal träffats med utländsk firma om inköp av licens för tillverkning av lätta

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

stridsvagnar av en dylik förbättrad typ. Ritningar och modeller till denna stridsvagn ha numera inkommit till landet och avtal har träffats om leveransen med ett industriföretag som tidigare icke bedrivit tillverkning av detta slag. Leveransens omfång har riksdagens vederbörande utskott haft tillfälle att taga ställning till vid behandlingen av propositionen nr 2 till årets riksdag angående vissa utgifter å tilläggsstat. Här må blott anföras, att denna leverans är större än den nyssberörda beställningen av september 1940.

Jämsides med dessa strävanden att utöka tillgången på lätta stridsvagnar har undersökning vidtagits rörande möjligheterna att igångsätta anskaffning av tyngre stridsvagnar. En godtagbar konstruktion till en dylik stridsvagn föreligger nu, och i början av denna månad har Kungl. Maj:t bemyndigat arméförvaltningens tygdepartement att vidtaga åtgärder för anskaffning av ett stort antal dylika vagnar. Beställningen av dessa vagnar torde komma att ske inom den närmaste tiden. För denna tillverkning torde komma att tagas i anspråk ytterligare industriell kapacitet, som icke förut använts för dylika uppgifter.

Vad beträffar anskaffningen av pansarvärnsvapen ha betydande mängder dylik materiel inköpts från utlandet. Den industriella kapacitet, som inom landet finnes tillgänglig för tillverkning av sådan materiel, är dessutom sys-selsatt i full utsträckning. Konstruktionsarbeten i syfte att skapa ännu effektivare materiel på detta område bedrivs med all energi.

Slutligen vill jag meddela, att trupp för omhänderhavande av pansarvagns- och pansarvärnsmaterielen organiseras i sådan takt, att materielen kan komma till användning allt eftersom den färdigställes.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag ber att till statsrådet få framföra mitt tack för hans svar på interpellationen.

Den återhållsamhet, som måste präglade ett statsrådsuttalande i ett ämne sådant som detta, bör naturligtvis också iakttagas under den följande debatten, vilket gör, att denna på viktiga områden blir snävt begränsad.

Statsrådet har dock gjort en onödigt stark begränsning genom att uppfatta interpellationen såsom endast avseende en önskan att få en redogörelse för vad som hittills har gjorts på ifrågavarande område. Det framgår av interpellationen, att interpellanten hoppats att från statsrådet få ett uttalande om huru han ser på pansarvapnets ställning i det svenska försvaret och om hans uppfattning beträffande den framtida politiken i fråga om stridsvagnsvapnets utveckling och organisation. Förmodlingen har statsrådet på den punkten känt sig bunden av olika hänsyn, och han har därför inskränkt sig till att lämna en redogörelse för vad som hittills har gjorts.

Svaret innehåller emellertid en del positiva upplysningar, som jag gärna tar fasta på. Först meddelas att anskaffningen av lätta stridsvagnar sedan åtskillig tid tillbaka har bedrivits i sådan takt, att man nu kan tala om att ett betydande antal står till försvarets förfogande. Vidare omtalas, att också anskaffningen av tyngre stridsvagnar — tyvärr inte så snabbt — har kommit i gång och att Kungl. Maj:t i början av denna månad har bemyndigat arméförvaltningens tygdepartement att vidta åtgärder för anskaffning av ett stort antal dylika vagnar. Jag hälsar också med glädje statsrådets förklaring beträffande anskaffningen av pansarvärnsvapen, att betydande mängder av dylik materiel inköpts från utlandet och att den svenska industriella kapaciteten är sysselsatt i full utsträckning. Slutligen vill jag också ta fasta på statsrådets meddelande, att trupp för omhänderhavande av pansarvagns- och pansarvärnsmaterielen organiseras i sådan takt, att materielen kan komma till användning allteftersom den färdigställes.

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

Dessa upplysningar äro naturligtvis värdefulla, och jag framför mitt tack för dem. För statsutskottets medlemmar är ju detta ingalunda några okända ting, men för flertalet av riksdagens medlemmar torde denna sammanfattande redogörelse för vad som hittills gjorts ha sitt obestriddliga värde.

Kvar står emellertid alltjämt frågan, om allt som kunnat göras verkligen också har blivit gjort, då det gäller att stärka vår beredskap på pansarvapnets område, och om dessa frågor i tid ha beaktats inom den högsta militära ledningen. Den oro för att så inte har skett, som på olika sätt har tagit sig uttryck, kan knappast sägas vara obefogad. Den får på sätt och viss också ett stöd genom den redogörelse, som här har lämnats från statsrådets sida och som visar, att i varje fall anskaffningen av tyngre stridsvagnar inte har skett i den takt, som måste anses vara önskvärd med hänsyn till de erfarenheter som särskilt under senaste tiden ha gjorts om pansarvapnets betydelse i allmänhet och stridsvagnsvapnets i synnerhet för såväl den offensiva som den defensiva krigföringen.

Det tycks tidigare ha varit en ganska allmän uppfattning i vida kretsar, att pansarvapnet bör betraktas som ett rent offensivt vapen och att en armé, som liksom den svenska är inställd på försvar, inte bör lägga någon större vikt vid denna försvarsgren. Emellertid har en helt annan uppfattning mer och mer trängt igenom och fått ett starkt stöd genom särskilt det senaste årets krigserfarenheter. Det visar sig, att pansarvapnet just för defensiven är av alldeles utomordentlig betydelse, och detta gäller inte bara om pansarvärnsartilleriet, utan i mycket hög grad också om stridsvagnsvapnet. Avsaknad av stridsvagnar gör en försvarande armé till ett många gånger alltför lätt byte för angriparen. Förekomsten av en effektiv stridsvagnsorganisation utövar å andra sidan både materiellt och inte minst moraliskt ett utomordentligt inflytande på försvaret. Jag tror, att dessa synpunkter ännu inte ha blivit tillräckligt beaktade i vårt land. Man har också hyllat den uppfattningen, att terrängförhållandena i Sverige inte äro tjänliga för operationer med stridsvagnar i större utsträckning. Även på detta område ha emellertid krigserfarenheter från andra länder — från Finland och framför allt nu senast från Balkan — visat, att dessa terrängsvårigheter inte i den utsträckning, som man tidigare har trott, lägga hinder i vägen för operationer i stor skala med pansarvagnar. Stridsvagnar och pansarvärn måste komplettera varandra. Till sammans utgöra de ett mycket betydelsefullt, ett ofrånkomligt led i en försvarsorganisation.

Organisationen av ett starkt pansarvapen kan ju emellertid inte ske i en handvändning, utan kräver en lång och omsorgsfull förberedelse. Man kan inte frigöra sig från intrycket, att hos oss en dyrbar tid gått förlorad. De lofvärda ansträngningar, som nu göras för att förstärka vårt pansarvapen, kunna därför inte ge det önskade resultatet, förrän ytterligare en ganska avsevärd tid har förflutit. Allt som kan göras för att forcera anskaffningen och uppsättandet av nya förband inom denna försvarsgren är därför av största betydelse. Jag skulle särskilt vilja understryka detta. Organisationen och personalutbildningen, som kräva längre tid än materielanskaffningen, måste givetvis också från första stund ägnas den allra största uppmärksamhet.

Frågan om hela pansarvapnets ställning i vår försvarsorganisation bör inte heller skjutas på framtiden. I en militär facktidskrift har för några dagar sedan framhållits behovet av en enhetlig ledning för detta nya vapen. För lekmannen är det naturligtvis svårt att här ha någon bestämd uppfattning, men nog förefalla de skäl, som i denna artikel ha framlagts för behovet av en inspektör för pansarvapnet, vara ganska övertygande. I varje fall krävs det uppenbarligen en kraftigare och mera enhetlig ledning av detta nya vapen.

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

En större fråga tränger sig emellertid i detta sammanhang fram och kräver beaktande, nämligen spörsmålet om hela vår försvarsorganisations anpassning till de nya erfarenheter, som göras, och de krav, som nu för varje dag framstå allt tydligare för oss alla. Det gäller att bryta slentrian och vanetänkande på det militära området. Man har nog hittills i vårt land fått se alltför litet av nya tag, när det har gällt att på svenska förhållanden tillämpa de erfarenheter, som göras ute i det pågående kriget, liksom också erfarenheter, som redan tidigare hade börjat mogna här och var, men som inte ha ansetts vara tillämpliga på våra förhållanden. Jag tror, att man nu i vida kretsar ser denna sak med andra ögon och gärna skulle ha sett att det tidigare hade tagits initiativ, ägnade att bringa vår försvarsorganisation i nivå med dessa krav på en större effektivitet och att anpassa den efter de nya uppgifter, som ha vuxit fram.

Jag vet att vår nuvarande försvarsminister är besjälad av ett livligt intresse för denna sak. Alla ha vi också tidigare haft erfarenheter av de orädda initiativ han tagit på olika områden. Vi ge honom det varmaste erkännande för den oräddhet och den kraft, varmed han under dessa två år har gripit in för att snabbast möjligt åstadkomma förbättring och förstärkning av vår försvarsorganisation. Vi skulle emellertid ha kunnat ytterligare understryka detta erkännande, om vi hade en mera bestämd känsla av att han även på det här ifrågavarande området ville gå fram oförskräckt och utan alltför mycket hänsyn till det traditionella. En civil försvarsminister har här onekligen betydligt större förutsättningar att bryta nya vägar än fallet är med en militär.

Det är visst inte meningen, att vi slaviskt skola efterapa allt som göres i utlandet, vare sig i Tyskland, Ryssland eller England på det ena eller andra området. Vi måste naturligtvis alltid ha blicken öppen för de speciella förutsättningar och därav följande krav, som gälla för *vårt* försvar. Men man får därför inte slå sig till ro med den förklaringen, att det och det, som med framgång har praktiserats i andra länder, i de stora nationernas mångmiljonarméer, inte passar för våra små förhållanden. Tvärtom är det nödvändigt att i varje ögonblick och på varje område pröva, vad som kan göras för att just i vår försvarsorganisation utnyttja de erfarenheter, som under det nu pågående kriget snabbt växa fram.

På det område vi nu diskutera gäller enligt min mening i högre grad än på de flesta, att man inte kan göra för mycket. I fråga om de två nya offensiva vapnen, flyget och pansarvapnet, tror jag vi måste vara inställda på att göra det mesta möjliga. Allt som står i vår ekonomiska och industriella förmåga måste göras för att bringa dessa vapen i nivå med tidens krav och de erfarenheter som ständigt vinnas.

När det nu pågår ett arbete att planera en försvarsorganisation under de närmaste åren, är det enligt min och mångas uppfattning av utomordentlig betydelse, att man framför allt ser till, att de nya vapnen få sin skäliga andel och sin tillbörliga plats i denna försvarsorganisation. I många fall måste det kanske ske på bekostnad av den äldre försvarsorganisationen, men det måste ske. Det viktigaste är att vårt försvar anpassas till de behov, som för ögonblicket föreligga och som vi nu något så när börja kunna skönja. Det ställes stora krav på den civila, politiska ledningen av försvarets angelägenheter, men framför allt på den militära ledningen. Det är nödvändigt att se till, att de, som skola stå i spetsen och leda utvecklingen, äro villiga att bejaka de krav som det nuvarande läget ställer på vår försvarsorganisation.

Jag har, herr talman, velat understryka detta i anslutning till svaret på min interpellation, ehuru jag är medveten om att jag därmed har fört diskussionen något utöver de rämärken som uppdrogos genom interpellationen.

Häri instämde herrar *Ekströmer, Nordenson och Branting.*

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill ge några repliker med anledning av interpellantens anförande. Först och främst skulle jag vilja säga, att det vore till ganska liten nytta, om jag här deklarerade en teoretisk uppfattning beträffande avvägningen mellan olika stridsmedel. Som alla känna till, pågår för närvarande arbetet just med en avvägning av våra försvarskrafter mellan olika områden, och därvidlag gäller det alltså att komma till ett praktiskt resultat. Då tycker jag för min del, att man kan vänta med de längre gående teoretiska utläggningarna, tills vi komma fram till frågan om hur teorien skall genomföras i praktiken.

Jag vill vidare säga, att jag inte tror mycket på att det i den militära ledningen skulle saknas intresse för pansarvapnet. T. o. m. en utomstående kan märka, att detta intresse gjorde sig gällande på ett mycket tidigt stadium, och det framgår måhända av interpellationssvaret, att detta intresse kommit till uttryck också i fortsättningen, sedan armén har fått ny ledning.

Jag vill också för min del säga, att de framställningar av praktisk natur, som gjorts från militärt håll, ha tillmötesgåetts från regeringens sida. Jag använder uttrycket »av praktisk natur», därför att det också finns framställningar som avse själva grundritningen till försvarsväsendet. Till den frågan komma vi nästa riksdag, och under tiden vi vänta på att få dessa linjer fastslagna, sker på detta område allt det arbete som kan ske.

Interpellanten ställde frågan, om allt hade gjorts som kan göras. Jag vill inte på något sätt försöka besvara den frågan, därför att det är en ren omdömesfråga, och ingen kan med bestämdhet svara på den. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på vissa omständigheter, som man inte får glömma bort i detta sammanhang. Först och främst gäller det här ett för oss nytt stridsmedel. Det är nödvändigt att skapa nya konstruktioner, och varje människa, som haft någonting med teknik att skaffa, är väl på det klara med att man inte skakar fram konstruktionerna ur ärmen. Vi ha försökt att från utlandet skaffa allt, som har kunnat stå oss till buds, och det är inte vår skuld att vi därvidlag icke ha lyckats med mera än som blivit fallet. Vi äro alltså i hög grad hänvisade till vår egen förmåga. Den förmågan skola vi inte underskatta, men det tar tid, innan den kan göra sig gällande. Vi måste för det första skapa bärkraftiga konstruktioner, och för det andra måste vi genomföra en omläggning av industrien. Jag har i mitt interpellationssvar på ett par ställen fäst uppmärksamheten på att för varje steg vi ta, måste vi inlemma ny industriell kapacitet i denna tillverkning. Jag tror också man skall förstå, att det inte heller går för sig att göra den omläggningen i en handvändning.

Man får alltså observera, för det första att våra möjligheter att få materiel utifrån äro begränsade, för det andra att vi måste skapa konstruktioner och för det tredje att vi måste omlägga industrien. Tänker man på alla dessa omständigheter, kanske det inte heller finns fog för någon anmärkning i fråga om de tyngre stridsvagnarna.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Sedan jag i början av fjolårets lagtima riksdag fick tillträde till statsutskottets första avdelning, har jag försökt att särskilt sätta mig in i den fråga, som kammaren för närvarande behandlar. Jag skall därför tillåta mig att säga några ord till komplettering av det, som doktor Anderson nyss anförde — givetvis med iakttagande av all diskretion.

Jag vill instämma med doktor Anderson däri, att både kammaren och många utanför den med stort intresse ha avvaktat försvarsministerns svar på denna interpellation. Vi ha säkert också allesamman med tillfredsställelse erfarit, att regeringen för någon vecka sedan har givit arméförvaltningens tygdepartement bemyndigande att företa en betydande beställning av tunga stridsvagnar. Det

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

har nämligen, som doktor Anderson också framhävde, i vida kretsar funnits en ganska stark oro över det ringa intresse för detta spörsmål, som man tyckt sig förmärka på högsta ort.

Med anledning av vad försvarsministern nyss anförde, vill jag framhäva — utan att ingå i någon närmare diskussion, som av naturliga skäl är utesluten — att det under åren 1939 och 1940 inte på långa håll gjordes allt som kunde gjorts i fråga om utnyttjande av den svenska industriella kapaciteten för tillverkning av stridsvagnar. När försvarsministern säger, att vi måste skapa konstruktioner och lägga om vår industri, innan tillverkningen av stridsvagnar kan komma i gång, är detta en omständighet som säkerligen ingen människa förbiser. Men man vill göra det tillägget, att de allvarliga ansträngningarna på denna punkt väl helst borde ha kommit i början av det rådande stormaktskriget och inte så sent som fallet har varit. Jag vill understryka, att vi under åren 1939 och 1940 ännu inte hade fyllt den ram för pansarvapnet, som fastställdes i 1936 års härordning. Trots erfarenheterna under det pågående kriget har vår industriella produktionsförmåga på detta område som sagt icke fullt utnyttjats. Jag tror därför inte, att många skulle vara beredda att instämma med försvarsministern i att man inte kan säga, om allt har gjorts som göras kan, därför att detta skulle vara en ren omdömesfråga. Man kan, så vitt jag förstår, nog inte komma till någon annan slutsats än att på ett visst stadium — jag tänker särskilt på åren 1939 och 1940 — kunde åtskilligt mera ha gjorts för att anskaffa nödig materiel, så att 1936 års militära organisation blivit fullt effektiv.

För min del kan jag icke underlåta att tycka, att detta betecknar en mycket långsam anpassning efter det pågående krigets lärdomar. Man skulle ju såsom en första slutsats av detta krig ha väntat sig, att vår tre år dessförinnan beslutade försvarsordning verkligen gjorts på denna punkt fullt effektiv, vilket den ju endast kan bli, när nödig materiel står till förfogande. Jag tror därför inte man kan i fullt så hög grad som försvarsministern ställa sig oförstående till att det inom vida kretsar, både militära och lekmannakretsar, har uppkommit en viss oro. Man har frågat sig, om möjligen den militära ledningen härvidlag utmärktes av konservatism, m. a. o. om den inte hade blicken öppen för detta nya vapens betydelse. Ifall man får tolka försvarsministerns yttrande nyss så, att denna fråga kan besvaras med nej, är det ju utomordentligt glädjande. Man kan då endast säga att det kvarstår så mycket mera grund till en viss oro rörande den inställning, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet själv intagit till denna fråga, då han ju vid flera tillfällen efter det europeiska stormaktskrigets utbrott har gått till betydande reduceringar av de önskemål, som ha framställts från militärt håll i detta avseende.

När försvarsministern nu säger, att de praktiska militära framställningarna ha accepterats av regeringen, kan jag inte tolka detta på något annat sätt än att försvarsministern menar, att man inom ramen för en industriell förmåga, som man icke har velat radikalt utvidga, har accepterat det möjliga. Men om man velat utvidga denna industriella kapacitet, skulle det ha varit möjligt att acceptera de militära framställningarna i större utsträckning. Man hade då icke behövt göra de beskrningar som regeringen gjort.

Jag har ansett mig vara tvungen att nämna detta därför att man annars möjligen av försvarsministerns yttrande på denna punkt skulle kunna få ett, såvitt jag förstår, oriktigt intryck.

Som lekman kan jag givetvis inte bilda mig någon egen uppfattning om den rent militära sidan av det spörsmål som här föreligger. Jag har därför försökt att genom samtal med auktoriteter, större och smärre och tillhörande både vårt land och flera andra länder, göra vad jag skulle kunna kalla en enquête

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)
rörande pansarvapnets betydelse och ställning inom ett mindre lands försvars-
väsende. Resultatet av denna enquête, som jag här inte skall taga upp kamma-
rens tid med att närmare redogöra för, tror jag mig kunna sammanfatta på
ungefär följande sätt: I ett försvarsväsen av det svenskas omfattning spelar
ett litet antal stridsvagnar, låt mig säga ett femtiotal eller ett hundratal, prak-
tiskt taget ingen roll. Har man inte fler, kan man nästan lika gärna vara utan.
Om man däremot kan skaffa stridsvagnar av olika typer, innefattande såväl
tunga som medeltunga och lätta, till ett ungefär tio gånger så stort antal, låt
oss säga inte under 500, kan detta vapen spela en mycket stor roll för lösning-
en av operativa uppgifter. Detta av olika skäl, bl. a. den som doktor Ander-
son anförde: stridsvagnarna ha ett psykologiskt inflytande på truppen och äro
i motsats till pansarvärnskanonerna relativt okänsliga för flyganfall. I ett för-
svar som vårt, där flygvapnet, såsom vi alla veta, skulle kunna vara starkare,
har det givetvis en alldeles särskild betydelse att vi inte endast sätta vår lit
till pansarvärnskanonerna. Dessa äro nämligen sårbara för angrepp från
luften inte bara vid bombangrepp utan också vid kulsprutebeskjutning, medan
stridsvagnarna som bekant äro praktiskt taget okänsliga för kulspruteeld från
luften. Det spelar således en viss roll att vi ha ett pansarvärnsartilleri som
är skyddat genom att vara inbyggt i en stridsvagn.

På grundval av dessa militära omdömen, som jag försökt insamla, är det
mig inte möjligt att komma till någon annan slutsats än att det inom ramen
för en svensk försvarsorganisation finns rum för ett pansarvapen av den stor-
leksordning, som anses erforderlig för effektivitet. Jag erinrar om att våra för-
svarsutgifter under det snart tilländalupna budgetåret uppgå till omkring ett
par tusen miljoner kronor och att man likaså förutser utgifter av denna stor-
leksordning under nästa budgetår. Även om man därefter får räkna med nå-
gon minskning av försvarsutgifterna, förefaller det, som om det skulle finnas
utrymme för anskaffning av ett betydande antal stridsvagnar. Man kan väl
nämligen vänta att anskaffningsbehoven före budgetåret 1942/43 tillfreds-
ställes i så hög grad på en lång rad andra punkter, att det blir möjlighet till
anskaffning just för pansarvapnets räkning. Detta bör kunna ske även om
de totala försvarsutgifterna, såsom jag livligt hoppas, skulle kunna icke ovä-
sentligt reduceras.

Enligt min mening, herr talman, bör alltså riktlinjen för försvarspolitiken
på detta område vara, att man så fort som möjligt anskaffar alla de stridsvag-
nar som erfordras för att utfylla behovet inom ramen av den organisation, som
myndigheterna för närvarande, enligt den redogörelse försvarsministern läm-
nat riksdagens partigrupper, närmast räkna med. Jag vill understryka att
denna åtgärd måste beslutas redan under innevarande kalenderår, om den nå-
gorlunda snabbt skall bli effektiv. Det är icke en åtgärd som binder svenska
staten för stora och ökade kostnader under en följd av år framåt. Vad beträffar
sådana utgifter som binda oss för många år framåt — som alltså avse en
fast organisation, nyanställning av ett stort antal officerare och underoffice-
rare etc. — tror jag det är nödvändigt att vi iakttaga en ganska betydande
återhållsamhet. Men i motsats till sådana åtgärder är ju uppsättandet även av
ett flertal pansarförband till största delen en engångskostnad. Utom anskaff-
ning av materielen är det nödvändigt att överföra en del officerare och man-
skap från annan kommandering samt att använda en del byggnader för detta
ändamål etc. Men den ökning av den årliga kostnaden, som därefter inträder,
är relativt obetydlig.

Naturligtvis är det här fråga om en ytterst dyrbar engångsanskaffning, och
det blir nödvändigt att välja mellan ett starkare pansarvapen å ena sidan och
vissa andra saker å den andra. Det kan exempelvis bli fråga om att välja

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

mellan ett par stora pansarfartyg och ett stridsvagnsvapen av tillräcklig omfattning. För ungefär samma kostnad, som ett par stora pansarfartyg skulle draga, skulle jag tro det är möjligt att erhålla ungefär det tillskott till stridsvagnsutrustningen, som närmast kan ifrågakomma.

Det är alldeles klart, att ingen kan bedöma vilken roll pansarvapnet kommer att spela om några år. Det är möjligt att det då har mer eller mindre försvunnit, men det är också möjligt att det om några år kommer att spela en ännu större roll än det gör i dag. I sådant fall får väl vår försvarsorganisation undergå en mera genomgripande omläggning, vilket också doktor Anderson nyss påpekade. Det är tänkbart, att man kommer fram till en arbetsfördelning mellan å ena sidan ett starkt pansarvapen och å andra sidan armén i övrigt, och att dessa båda delar i rätt hög grad komma att få olika uppgifter. Utan att vilja pressa parallellen skulle jag vilja peka på den skillnad, som nu finns mellan å ena sidan linjetrupporna och å andra sidan hemvärnet och landstormen. Jag vill ingalunda profetera om vilken utvecklingen kommer att bli, utan säger endast att den möjligheten föreligger att pansarvapnets betydelse tilltager. I så fall framstår den uppfattningen som väl motiverad — åt vilken också herr Anderson nyss gav uttryck — att det inom den högsta militära ledningen bör finnas en person, som framför allt har att svara för att de militära problemen betraktas icke endast från arméns, flottans, flygets och kustartilleriets horisont utan också ur det moderna pansarvapnets synvinkel. Därigenom skulle man vinna en bättre garanti för att de synpunkter som pansarvapnets representanter företräda verkligen bli effektivt representerade och energiskt företrädda av en högre militär vid de meningsutbyten, som alltid försiggå inom militära kretsar, inte minst när nya saker tränga sig fram. Jag tror därför att starka skäl tala för den ståndpunkt som doktor Anderson intog, då han antydde, att det vore motiverat att ha en inspektör för pansarvapnet.

Den uppfattning jag här givit uttryck åt, vilken, såvitt jag kunnat fatta, i stora drag överensstämmer med interpellantens, är alltså, herr talman, att intill dess behovet av pansarvagnar och annan materiel för pansarvapnet inklusive erforderliga reserver har blivit täckt i sådan utsträckning att den organisation, som nu närmast förutses, blivit fullt effektiv, bör en så snabb anskaffning som möjligt av stridsvagnar och därtill hörande utrustning ske med utnyttjande av den svenska industriens fulla kapacitet. Utan att här ingå på siffror, som inte lämpligen böra avslöjas, kan man säga, att det här måste bli fråga om en anskaffning på flera tiotal vagnar per månad. De beställningar regeringen intill i våras gjort ligga ju, som jag förut nämnde, långt under industriens produktionsförmåga. Jag upprepar därför, att det är med den största glädje man erfar, att regeringen nu har fattat beslut om ytterligare betydande anskaffningar, särskilt av tunga stridsvagnar.

Jag instämmer i den eloge, som doktor Anderson gav vår nuvarande försvarsminister för de insatser han har gjort i fråga om vårt försvars uppbyggande under de senaste två åren. När jag inte i denna eloge har kunnat inefatta hans insatser beträffande pansarvapnet, är jag så mycket mera angelägen att för det första understryka detta tack och för det andra uttrycka min förhoppning, att vi inom kort skola befrias från tvånget att därvidlag göra någon reservation för pansarvapnets vidkommande. Skulle det visa sig att Sveriges regering på denna punkt underlåter att nu göra vad göras kan, tror jag att ett mycket tungt ansvar kommer att påvila densamma.

Herr von Heland: Herr talman! Det intresse som nu äntligen, enligt herr statsrådets uppgifter, visas för ett svenskt pansarvapen, gläder givetvis även

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)
mig. Jag har ju allt sedan år 1936 här i riksdagen, icke minst vid flera riksdagsdebatter, hävdad att vårt land skulle mera, än vad den fastställda planen påbjuder, modernisera sin försvarsorganisation med ett starkt pansarvapen. Motiveringen för en dylik effektivisering av vårt försvar behöver jag för min del alltså inte här angiva, utan jag kan hänvisa till tidigare riksdagsprotokoll.

Jag instämmer i mycket av vad här i denna sak anförts av herr Ivar Anderson och herr Ohlin. Det är dock med avsikt som jag för min del poängterar att redan år 1936 här i riksdagen ställdes yrkanden på ett starkt pansarvapen, vilka yrkanden sedan under flera år återkommit. Jag gör det därför att herr Ivar Anderson ju särskilt påpekat, att det tar lång tid att skaffa fram ett sådant vapen eller, som han sade: det går inte i en handvändning. Herr statsrådet var inne på samma sak och sade, att man inte skakar nya konstruktioner ur ärmen. Dessutom påpekade herr statsrådet, att vi nu voro hänvisade till vår egen produktion, och att det alltså tar lång tid att skapa konstruktioner och att omlägga industrien. Det är därför jag vill beklaga att man inte tidigare hörsammat önskemålen om ett pansarvapen. Hade man gjort det under åren före kriget, alltså efter år 1936, hade man väl haft bättre möjligheter att följa med i konstruktionsarbetet. Man hade dessutom haft industrien delvis inställd på tillverkning av detta pansarvapen.

Detta är kanske mera en liten klagan över att man inte tidigare beaktat vad jag i min ringhet anfört, men jag nämner det därför att jag med detta vill ytterligare understryka just vad herr Ivar Anderson och herr Ohlin nu påpekat, nämligen att man från statsmakternas sida måste se till, att vårt försvar följer med sin tid och effektiviseras utan hänsyn till gammal tradition. Det är på den punkten jag tror att de största svårigheterna ha förelegat. Man har velat ha kvar de gamla regementena, och när man haft en bestämd kostnadsram, har detta varit en hämsko för att kunna få en ändring till stånd. Där har alltså motståndet rests. Jag anser att sådana omständigheter inte få spela in i vår tid, utan att vi med hänsyn till gammal tradition eller andra synpunkter måste följa med tiden även när det gäller försvaret.

Jag vill till slut instämma med herr Ivar Anderson och herr Ohlin i deras mycket väl motiverade tack till herr statsrådet för hans initiativ att effektivisera vårt försvar under nu rådande förhållanden.

Herr Andrén: Herr talman! Även jag kan på väsentliga punkter instämma med föregående ärade talare. Framför allt vill jag emellertid begagna detta tillfälle till att betyga, att jag under statsutskottets behandling av hithörande ärenden fått precis samma intryck som herr Ohlin, att vår industriella kapacitet icke har blivit utnyttjad, när det gäller produktion av stridsvagnar. Där- emot har den nog blivit utnyttjad när det gäller produktionen av pansarvärns- pjäser, men där ha å andra sidan svårigheterna varit ganska stora.

Det svenska folket och inte minst den sedan gammalt försvarsvänliga delen av det svenska folket har förlåtit många gamla synder och många gamla misstag för de nya krafttags skull som den nuvarande regeringen har gjort. Men vi skulle nog litet till mans gärna ha sett att verkliga krafttag hade tagits, när det gäller produktion av stridsvagnar. När detta inte har skett, fruktar jag att det beror på att man här har varit fången i gamla föreställningar. Vi ha vid olika tillfällen fått höra talas om att man skall skaffa morgondagens vapen. Ja, mina herrar, det är ett tal, som det är lätt att föra på läpparna men som det inte är lika lätt att omsätta i praktiken. De flesta arméer ha nog fått se till, att de haft dagens vapen, och ingen torde kunna förneka att stridsvagnarna äro ett dagens vapen. Den svenska armén har alltför länge fått nöja sig med gårdagens.

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

Ett problem har skymtat i dagens debatt, nämligen problemet om förhållandet mellan stridsvagnar och pansarvärnspjäser. För min del är jag övertygad om att vi måste ha bägge dessa slags vapen. De äro varandras motståndare i striden — de ha varit varandras konkurrenter i den svenska försvarsdebatten. Här har framkastats en antydning om att denna strid ännu inte är avgjord. Jag misstänker att det kommer att dröja mycket länge, innan den avgöres.

Till sjöss ha vi sedan många decennier haft en ständig tävlan mellan pansaret och projektilen, men denna långa tävlan till trots är denna strid inte avgjord. Jag tror att det kommer att dröja mycket länge, innan tävlan mellan stridsvagnen å den ena sidan och pansarvärnspjäsen å den andra blir avgjord. Jag tror också att vi för vårt vidkommande måste deltaga i denna tävlan för att hålla vårt svenska försvar uppe på den nivå som dagen kräver. I varje fall få vi inte försumma denna uppgift under luftiga spekulationer om vad framtiden kan bära i sitt sköte.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! De anföranden, som ha hållits av de tre senaste framsynta talarna, föranleda mig icke till någon annan kommentar än att jag vill fästa uppmärksamheten på att det ännu icke förlupit två år, sedan dessa åsikter på allvar gjorde sig gällande här i landet.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan det var allenast för att komplettera mitt föregående yttrande, som jag fann hade lett till ett missförstånd från herr Ohlins och i någon mån även från herr Andréns sida. Det är ju klart, att det är svårt att i denna fråga tala så, att det inte blir ständigt nya missförstånd. Jag menade att under den tid min redogörelse omfattar har regeringen tillmötesgått de militära önskemålen i deras praktiska del. Därmed avser jag icke att särskilt understryka begränsningen av den industriella kapaciteten, utan jag menar faktiskt, att i stort sett de anspråk på omedelbara beställningar, som gjorts, ha tillmötesgått, under det att däremot Kungl. Maj:t icke har tagit ställning till de större framtida riktlinjerna, eftersom de böra tagas i ett större sammanhang och eftersom de ju icke behöva inverka på försvarets uppbyggnad i dag. Jag vill därför säga, att den anmärkning som här framföres, att den industriella kapaciteten icke har tagits i anspråk, endast är riktig i den mån den hänför sig till den tid, som ligger före det avsnitt min redogörelse omfattar.

Vi känna alla till — och därvidlag bär också riksdagen sin del av ansvaret — att i en proposition nr 67 till 1939 års urtima riksdag anmäldes ett förslag från den militära ledningen, som regeringen icke upptog i dess helhet och som icke heller riksdagen tillmötesgick. Om den militära ledningens förslag på denna punkt hade blivit godtaget, hade det också otvivelaktigt nu funnits ett något större antal stridsvagnar. Det är nog också riktigt, att under någon tid på hösten 1940 var icke den industriella kapaciteten i landet utnyttjad, men detta var ju endast för en mycket kort period — jag skulle tänka mig från juli månad på sommaren och kanske fram till oktober. Jag vill inte bestrida detta. Det enda jag vill säga är, att det ju är uppenbart, att de stridsvagnar, som vi då hade kunnat få, icke varit tillräckligt moderna, om jag så får uttrycka mig. Men jag vill ju medgiva, att de hade varit bättre än inga alls.

Jag har bara velat framhålla detta för att det skall vara full klarhet om vad jag har sagt. Jag är ändå övertygad om att trots att jag har ansträngt mig att klargöra vad jag menar, kommer det ändå att bli nya missförstånd mellan mig och herr Ohlin.

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

Herr **Ohlin**: Herr talman! När försvarsministern är så övertygad om att det skall bli nya missförstånd, måste jag nog säga, att jag häri ser ett uttryck för den motsättning mellan hans sista anförande och hans första, varom herr försvarsministern tydligen själv är medveten.

Det förhåller sig ju så, att försvarsministern i sitt första anförande, så vitt jag kunde begripa, gav kammaren det intrycket, att den industriella kapaciteten och de praktiska möjligheterna utnyttjats, medan försvarsministern nu nödgas medgiva, att t. ex. hösten 1939 (herr statsrådet *Sköld*: 1940!) — jag börjar först med hösten 1939 och kommer strax till 1940 — det antal stridsvagnar, som beställts, var en relativt ringa bråkdel av det antal vagnar, för vilka det förelåg en i stora drag uppskisserad produktionsplan. Dessutom är det ju så, som försvarsministern också meddelade, att under en, kanske för övrigt icke så obetydlig, del av 1940 produktionsförmågan ej heller var utnyttjad.

Jag tror, herr talman, att man kan konstatera, att detta är två ganska viktiga upplysningar, som jag av diskretionsskäl och andra hänsyn inte ansåg mig böra närmare beröra i mitt första anförande, men som försvarsministern nu har bragt till kammarens kännedom och som onekligen icke helt överensstämmer med det intryck, som försvarsministerns första anförande gav.

När försvarsministern säger, att det endast har förflutit knappa två år sedan dessa åsikter först kommo till uttryck här i riksdagen eller överhuvud taget först framfördes, vill jag utan att diskutera med honom på den punkten framhålla att även om det skulle vara så, är väl detta dock knappast något särdeles starkt försvar, såvida inte försvarsministern menar, att det rimligen bör gå ett par år, innan man tar lärdom av tidens erfarenheter. Jag vill för min del icke acceptera den satsen, att det först bör gå ett par år, innan man under en tid sådan som den nuvarande anpassar den militära apparaten efter dagens erfarenheter.

Till sist skall jag, herr talman, endast be att få tillägga ännu en sak, eftersom det onekligen med hänsyn till den nödvändiga sekretessen är förenat med stora svårigheter att diskutera dessa spörsmål närmare. Jag skall endast framhålla, att om herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet kunde meddela kammaren och svenska folket uppgift på det antal stridsvagnar, som vårt försvar har erhållit efter den 1 september 1939, tror jag, att det intryck, som denna siffra skulle ge, helt skulle täcka den bild, som jag här i dag ansett mig nödsakad att framlägga för kammaren. För att emellertid icke bli missförstådd vill jag än en gång understryka, att om jag påstår, att på denna punkt inte gjorts allt som göras kan, får detta icke tolkas såsom en *allmän* misstro mot regeringens försvarspolitik under de senaste två åren. Jag står alldeles fjärran från en sådan misstro.

Herr **Andrén**: Herr talman! Försvarsministern bringade i erinran en händelse från urtima riksdagen 1939. Jag skall inte begå någon indiskretion genom att nämna några absoluta tal, men det kanske kan vara tillåtet att påminna om att den beställning av stridsvagnar, som den gången effektuerades efter beslut av statsmakterna, endast innefattade 20 procent av vad de militära myndigheterna begärt. Nu anser försvarsministern, att riksdagen har sin del i ansvaret för att så skedde. Herr talman, det finns vid sidan om de militära indiskretionerna också politiska indiskretioner. Jag skall icke heller göra mig skyldig till några politiska indiskretioner, men så mycket kanske jag får lov att säga, att i varje fall högerpartiet på grund av omständigheternas tryck — och herr statsrådet kan icke vara okunnig därom — blev förhindrat att genom motioner och reservationer föra fram sitt program i fråga om stridsvagnarna.

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag skall endast be att på en enda punkt få replikera herr försvarsministern.

Han började sitt andra anförande med några ord om att det var ett ofruktbart teoretiserande, när man i nuvarande stund försökte göra en avvägning mellan de olika försvarsgrenarna med hänsyn till den framtida utvecklingen. Han menade, att det vore skäl att vänta med detta. Jag har alltid varit mycket litet intresserad av sådana teoretiska utläggningar, men vad som här åsyftats är raka motsatsen till ett teoretiserande. Vad herr statsrådet här betecknat som teoretiska utläggningar är enligt min uppfattning i allra högsta grad praktiska frågor, och ingalunda några teoretiska tankefoster. Just när man står inför en mer eller mindre genomgripande omorganisation av vårt försvarsväsen, tycker jag, att det är betydelsefullt, ja, jag skulle vilja säga nödvändigt, att man i den svenska riksdagen får tillfälle att diskutera också något om de allmänna riktlinjerna för den nya försvarsorganisationen så långt detta låter sig göra under nuvarande förhållanden. Som ett litet bidrag till detta har denna interpellation kommit till och en del yttranden här fällts i anslutning till statsrådets svar. Att beteckna detta såsom teoretiska konstruktioner är, tror jag, att alldeles bortse från den praktiska verkligheten.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag fäste mig vid samma uttalande av försvarsministern om de teoretiska spekulationerna. Jag fick samma intryck som den föregående ärade talaren, nämligen att denna tes är svår att godtaga. Den vanliga tågorningen brukar ju vara, att man först gör undan principdiskussionen, innan man drar de praktiska slutsatserna.

Jag har, herr talman, under den senaste tiden haft en stark känsla av att det saknats något i diskussionen om den nya femårsplanen, nämligen just en principdiskussion om avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna och de olika vapnen. Det finns en mängd frågeställningar där, som man på ledande håll synes taga för avgjorda, men som för mig fortfarande äro öppna. Jag skall be att få ange ett par sådana.

Man kan t. ex. fråga sig, om de motoriserade trupperna böra organiseras såsom självständiga enheter eller om de böra inkorporeras i de gamla infanterifördelningarna. Man vill också ha klart för sig, om pansarvapnet på samma sätt skall organiseras såsom självständiga enheter eller förenas med infanteriet. Det är ju givet, att man har många erfarenheter att gå efter, men det är icke lika givet, att dessa erfarenheter böra vara normerande även för oss. Det kan ju tänkas, att det är bra att ha pansarvapnet organiserat såsom en självständig enhet, därest man avser att använda det t. ex. för stora genombrottsoperationer, men att det ställer sig annorlunda, om man avser att använda det huvudsakligen för defensiva syften, för att uppfånga anfall från andra pansartrupper.

Allt detta förefaller mig vara frågor, som åtminstone i den offentliga debatten berörts rätt litet och som vi här stå ganska främmande för. Jag vill också tillägga att vid den föredragning om den nya försvarsplanen, som herr statsministern var vänlig att hålla för oss inom partigrupperna, fick man kanske ett intryck av att den dock gick efter rätt rutinmässiga och slentrianmässiga linjer. Det föreföll mig, som om det saknades den radikalism i tänkandet, som just nu vore starkt av nöden. Jag hoppas, att försvarsministern i detta hänseende vid den fortsatta behandlingen av frågan kommer att fasthålla vid sina radikala traditioner utan att låta sig bindas av sådana tänkesätt, som till äventyrs göra sig gällande inom den yrkesmässiga diskussionen. Jag undrar ibland, om det inte helt enkelt förhåller sig så, att vi måste inifrån ombilda våra gamla fördelningar, att det inte räcker med att på den nuvarande organisationen hänga fast en eller annan pansarbrigad eller motorecykelbrigad.

Ang. organiserandet av svenska pansartrupper m. m. (Forts.)

Jag har velat säga detta i största allmänhet, herr talman, utan att ha någon bestämd mening i det ena eller andra avseendet.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Med avseende på herr Knut Peterssons yttrande måste jag tyvärr säga, att jag anser mig icke vara i stånd till att utan medverkan av den militära sakkunskapen göra upp ett förslag till försvarsorganisation, så att om man skulle önska detta, kan jag inte effektuera det. Finns det någon annan civilist, som skulle kunna genomföra detta, har jag ingenting emot, att han träder fram för att försöka.

Jag vill vidare säga, att när jag talade om att teoretisera, menade jag ingenting annat, än att det är omöjligt att med någon grad av fruktbarhet diskutera dessa avvägningsfrågor utan att man har ett material framför sig, så att man kan se de olika sidorna av saken, såsom t. ex. i fråga om detta tal om en inspektör för pansarvapnet. Hur skall man kunna se den frågan annat än i samband med inspektörsinstitutionen i övrigt? Det kan man inte, det vet jag. Därför menar jag, att det är bara något teoretiskt detta, att resonera om en pansarvapnets inspektör, om man icke samtidigt har material till sitt förfogande för att bedöma, hur hela inspektörsväsendet skall komma att läggas. Jag tar bara detta som ett exempel för att visa, att på detta sätt är det överallt och att man kan icke diskutera dessa avvägningsfrågor utan att ha ett sammanhängande förslag framför sig, där man så att säga kan sitta och plocka med de olika delarna och ställa dem mot varandra. Att taga ut en detalj är till ingen nytta.

Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

På framställning av herr talmannen beslöts att de å föredragningslistan upptagna, endast en gång bordlagda ärendena skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Ang. tilläggsstat II för budgetåret 1940/41. Föredrogs statsutskottets memorial nr 218, angående tilläggsstat II för budgetåret 1940/41.

I detta memorial hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte upptaga de till tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 hänförliga utgifterna på sätt ett vid memorialet fogat bihang utvisade.

Herr **Anderson, Axel Ivar**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att till statsutskottet få framföra ett tack för att utskottet i sitt nu föredragna memorial nr 218 har lämnat riksdagen en sammanfattande översikt över utgifterna å driftbudgeten och kapitalbudgeten för det gångna budgetåret.

Denna sammanfattning hade man ju väntat i den kungl. proposition, som gällde den slutliga regleringen av utgifterna för budgetåret 1940/41, men som bekant var det svårt att i denna proposition och till densamma anknutna propositioner få den överblick över det verkliga läget, som vi hade önskat. Statsutskottet har nu givit oss denna sammanfattning, och det är av största betydelse, att så har skett, för att vi skola få den erforderliga överblicken över de huvudsakliga utgifts- och inkomstposterna. Jag vill därför här göra mig till tolk för den tacksamhet gentemot statsutskottet, som jag vet delas av många.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 219, angående statsregleringen för budgetåret 1941/42.

Ang. statsregleringen
för budgetåret
1941/42.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1941/42 bland egentliga statsinkomster under rubriken skatter upptaga följande inkomstitlar sålunda:

	Kronor	Kronor
Inkomst- och förmögenhetsskatt	425,000,000	
Värnskatt	265,000,000	
Krigskonjunkturskatt	35,000,000	
Särskild skatt å förmögenhet	27,000,000	
Utskiftningskatt och ersättningsskatt	1,000,000	
Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	100,000	
Stämpelmedel	<u>55,000,000</u>	808,100,000
Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt	kronor 20,000,000	
b) Bensinskatt	» 5,000,000	
	<u>25,000,000</u>	25,000,000
Tullmedel	140,000,000	
Allmän omsättningsskatt	220,000,000	
Varuskatt	25,000,000	
Tilläggsskatter å bensin	10,000,000	
Accis å silke	2,800,000	
Accis å margarin och vissa andra fettvaror	35,000,000	
Skatt å kaffe	10,000,000	
Tobaksskatt	160,000,000	
Brännvinstillverkningskatt	10,000,000	
Rusdrycksförsäljningsmedel:		
Partihandelsbolag	4,000,000	
Detaljhandelsbolag	18,000,000	
Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker	180,000,000	
Omsättningsskatt å vin	8,000,000	
Maltdrycksskatt	40,000,000	
Skatt å läskedrycker	8,000,000	
Statlig nöjesskatt	<u>10,000,000</u>	880,800,000.
	<u>Summa kronor</u>	<u>1,713,900,000.</u>

Herr Ohlin: Herr talman! Det är väl knappast anledning att här i dag upptaga någon längre debatt om det föreliggande spørsmålet, ehuru man ju utan att göra sig skyldig till någon som helst överdrift kan våga påstå, att de siffror, som här meddelas, äro av den art, att de, när de nu så att säga samlade ligga på riksdagens bord, väl kunde giva anledning till både många och ganska allvarliga reflexioner. Jag skall, herr talman, begränsa mig till endast några korta observationer. Jag gör detta endast därför att jag skulle anse det som kanske i någon mån ett fattigdomsbevis, om kammaren utan vidare skulle gå förbi siffror av en sådan innebörd som de föreliggande.

Jag erinrar om att budgeten för det nu snart tilländagångna budgetåret 1940/41 visar ett underskott på driftbudgeten på cirka 1,675 miljoner kronor, vartill komma på kapitalbudgeten utgifter för 844 miljoner kronor. Det blir tillsammans 2,519 miljoner kronor i utgifter, som icke täckas av löpande in-

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)

komster. Nu förekommer visserligen i denna siffra en dubbelräkning, därför att de nya kapitalinvesteringarna, som avskrivnas omedelbart, stå både på kapitalbudgeten och driftbudgeten. Man får således där göra en justering. Dessutom innefattas också vissa kapitalutgifter, t. ex. anslag till vissa lånefonder, som inte omedelbart tas i anspråk. Sedan är det vissa andra anslag, om vilka man inte vet, om de komma att i sin helhet utnyttjas under innevarande budgetår. I stället för en total statlig utgiftssumma, som icke täckes av verkliga inkomster, på något över 2,500 miljoner kronor får man väl därför räkna med ett *utgiftsöverskott*, som något överstiger 2,000 miljoner. Det är inte möjligt, tror jag, att precisera beloppet närmare än att säga, att det ligger någonstans mellan 2,000 och 2,200 miljoner kronor.

Om man betraktar detta som en unik händelse, som inte alls skulle komma att upprepas, ter den sig visserligen i och för sig ganska allvarlig, men dock naturligtvis mindre väsentlig, än när man samtidigt beaktar, att den budget för budgetåret 1941/42, som kammaren nu har att fatta beslut om, förutsätter ett utgiftsöverskott av ungefär samma storleksordning. Jag erinrar om att det föreligger en brist i driftbudgeten på 86 miljoner kronor för nästa budgetår. Dessutom finns det en beredskapsbudget, mot vilken icke svara några inkomster, på 1,535 miljoner kronor. Vidare ha vi en kapitalbudget på 445 miljoner kronor. Detta blir tillsammans ett utgiftsöverskott på 2,066 miljoner kronor nästa budgetår. Därav äro dock 71 miljoner kronor sådana avskrivningar, nya kapitalutgifter, som dubbelräknats. Om man tar bort dem och vissa andra saker, kommer man till en siffra, som icke väsentligt understiger 2,000 miljoner kronor. Om man dessutom sedan beaktar, att det väl ingalunda är osannolikt, att vi även detta budgetår få räkna med någon tilläggsstat, som har den i och för sig tråkiga egenskapen att vara större på utgiftssidan än på inkomstsidan — så har det åtminstone varit hittills — får man anse, att detta troligen mer än väl uppväger de besparingar i vissa avseenden, som eventuellt kunna komma att göras. Räknar man sedan med att en del för budgetåret 1940/41 beviljade medel i verkligheten komma att tagas i anspråk under 1941/42, tror jag, herr talman, att man kan våga säga, att det effektiva utgiftsöverskottet, d. v. s. statliga utgifter som icke täckas av verkliga inkomster, även under nästa budgetår icke kommer att väsentligt understiga 2,000 miljoner kronor och detta även om det utrikespolitiska läget skulle tillåta en reduktion av försvarsberedskapen, ty en sådan reduktion kan ej väntas komma att röra sig om mer än ett fåtal hundratal miljoner kronor.

Läget är således det, att vi under innevarande budgetår ha ett effektivt utgiftsöverskott, som något överstiger 2,000 miljoner kronor. För nästkommande budgetår förutses ett budgetunderskott, som under gynnsamma utrikespolitiska förutsättningar måhända kommer att något, men inte nämnvärt, understiga 2,000 miljoner kronor och som under oroliga förhållanden väl kan komma att väsentligt överstiga 2,000 miljoner. Detta läge inger verkligen vissa farhågor och ger anledning till den frågan: Hur länge kan svenska staten fortsätta med att ha utgiftsöverskott på 2,000 miljoner kronor per år i runt tal? Vi ha haft det ett år. Vi kunna ha det ett år till. Är det kanske en ny finanspolitik, som mot alla äldre föreställningar har visat sig vara möjlig att bedriva utan ödesdigra konsekvenser? Till belysning av detta spörsmål, som, herr talman, kammaren enligt min mening har anledning att vid detta tillfälle något överväga, skall jag endast anföra ett par synpunkter.

Jag fäster mig då särskilt vid de farhågor för prisutvecklingen i landet, som alltid måste framkallas av stora statliga utgiftsöverskott. Man kan fråga: Är staten i tillfälle att låna upp hur mycket pengar som helst utan att detta verkar inflationsfrämjande? Givetvis icke. Om

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)

staten lånar upp pengar, som medborgarna samtidigt spara, innebär detta endast en överflyttning av köpkraft. I stället för att medborgarna kunna ge ut pengarna, ger staten ut dem. Medborgarna skulle kunna ge ut dem för konsumtionsvaror, bygga hus eller skaffa sig maskiner för dem. Nu kommer i stället staten och använder pengarna för militära ändamål, bygger kaserner, tillverkar kanoner etc. Så länge det finns ett effektivt sparande, som kan ställas till statens förfogande, framkallar den statliga upplåningen inte i och för sig någon tendens till prisstegring. Tyvärr är det emellertid så, att en upplåning av effektivt omkring 2,000 miljoner kronor får anses i rätt hög grad överstiga det totala nysparandet i Sverige. Vål är vår kunskap om sparandets omfattning otillräcklig och bristfällig, men så mycket kan man dock säga, att under tider som de nuvarande med kriser, delvis arbetslöshet, höjda skatter och annat, är sparandet betydligt mindre än under normala tider. Den högsta uppskattning som har gjorts för någorlunda normala tider, är ett nysparande av 2,000 miljoner kronor per år. Nu är nysparandet säkerligen väsentligt mindre. Eftersom näringslivet behöver en del av nysparandet, så att staten inte kan få allt, måste man komma till den slutsatsen, att en statlig upplåning på 2,000 miljoner kronor vida överstiger det effektiva nysparande, som står till förfogande, sedan näringslivet har erhållit den starkt reducerade andel därav, som det f. n. tar i anspråk.

Man kan då fråga, huruvida en statlig upplåning, som *icke* täckes av något nysparande, nödvändigtvis måste framkalla inflationstendenser. Sådana åsikter framhållas ju allt emellanåt i pressen. Jag skulle vilja svara, att till en tid behöver en dylik statlig upplåning icke verka på det sättet, nämligen så länge som det finns varulager, vilka utgöra tidigare investerat kapital, som nu kan användas. Så länge sker nämligen en kapitalfrigörelse inom näringslivet genom dessa varulagers reduktion, och denna kapitalfrigörelse kan liksom nysparandet ställas till statens förfogande. Eller annorlunda uttryckt: Staten kommer med ny efterfrågan på varor, men denna efterfrågan behöver icke leda till prisstegring, så länge man har varulager, från vilka kan skaffas ett extra utbud av varor. Man kan till en tid köpa mer än som produceras, nämligen så länge man tar från lagren. Men när den tidpunkten kommer, då varulagren ha sjunkit i stort sett till den nivå, där de inte kunna sjunka längre, om själva maskineriet skall fungera någorlunda tillfredsställande, då har man inte längre möjlighet att utan prisstegrande verkningar ge ut pengar i den omfattning, som svenska staten f. n. gör. Att det statliga utgiftsöverskottet hittills och i åtskilliga månader framåt inte har medfört några allvarliga verkningar, beror enligt min mening därpå, att vi haft stora varulager i Sverige, som vi ha kunnat utnyttja, och det är frigörelsen av det däri investerade kapitalet, som har kunnat ställas till statens förfogande.

Nu kunna vi väl förutse, att någon gång under nästa kalenderår, således 1942, komma varulagren i Sverige att vara reducerade på vissa punkter ned till ett minimum och på andra punkter icke alltför långt därifrån. Vi närma oss med andra ord det tillstånd, då vi icke längre såsom hittills kunna disponera varulager och på det sättet göra det möjligt för staten att finansiera väldiga utgiftsöverskott, som överstiga det nya sparandet. Om staten i det läget skulle fortsätta med att giva ut lika mycket pengar, kommer varuutbudet icke att räckta till, och då blir konsekvensen antingen prisstegring eller också — om varorna ej ransoneras — varubrist i den meningen, att köparna få stå i långa köer och när de äntligen komma fram till butiken, är det blott de främsta i kön, som få köpa, och de andra få gå hem igen med det beskedet, att varan är slut för dagen. På detta sista sätt åstadkommer man ett tvångssparande, som gör det möjligt för staten att fortsätta med stora stat-

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)
liga utgifter. Men ett tvångssparande av denna art, som betyder, att medborgarna, sedan de stått i köerna, icke kunna få ut något för sina pengar utan få gå hem med dem igen, är väl den sämsta formen av allt sparande. Det är en finanspolitik, som man inte gärna kan tänka sig utan att allvarligt överväga, om det icke finns någon utväg att undgå den.

Vill man således, herr talman, icke acceptera antingen en starkt prisstegrande tendens, starkt utvidgad rationering eller också varubrist i den meningen, som jag här anfört, blir det så småningom nödvändigt för svenska staten att antingen begränsa utgifterna eller öka sina inkomster. Jag befarar, herr talman, att så länge avspärrningen fortsätter, den svenska produktionen är nedsatt och nationalinkomsten är reducerad, finns det endast relativt begränsade möjligheter att öka statens inkomster. Jag tror därför, att vi närma oss ett läge, där det blir tillrädligt att beskära de statliga utgifterna. Och låt mig med anledning av den diskussion, som förekommit här tidigare i dag, till undvikande av missförstånd nämna, att jag tror, att dessa utgiftsreduktioner få gälla även försvaret — jag lämnar då naturligtvis frågan öppen, på vad sätt försvarsuppgifterna skola fördelas på olika vapenslag, vilket är det spörsmål som tidigare här i dag diskuterats.

Enligt min mening är det troligt att vi under nästkommande budgetår, således 1941/42, ännu kunna fortsätta med ett utgiftsöverskott av ett par tusen miljoner kronor utan allvarliga konsekvenser för prisutvecklingen. Jag hoppas, att det är möjligt, därför att vi ju allt fortfarande på flera områden ha ganska stora varulager. Men jag är övertygad om att det icke är möjligt att under därpå följande budgetår fortsätta med statsutgiftsöverskott av denna omfattning, om man vill undvika inflation, en omfattande rationering eller varubrist. Jag tror, att det är sista gången, som vi här kunna med jämnmot acceptera ett utgiftsöverskott på 2,000 miljoner kronor. Jag gör naturligtvis förbehåll för det fall, att vi komma i krig. Då få vi nog taga både prisstegring och annat som konsekvens. Men om vi, såsom nog alla hoppas, få behålla freden, då tror jag, att vi i det kommande böra beakta, att de försörjningspolitiska, nationalekonomiska förutsättningarna för den svenska finanspolitiken icke i framtiden komma att vara sådana, att de utan vidare tillåta en fortsättning eller ett upprepande av så stora utgiftsöverskott som det nuvarande. Vi komma att stå inför ett tvång till sparsamhet med statliga utgifter, som kommer att göra sig gällande med en helt annan styrka än hittills.

Jag har, herr talman, bara velat göra denna deklaration för att inte det intrycket skall sprida sig, att man i den svenska riksdagen lever i den illusionen, att alla gamla finansiella principer äro oriktiga och att det kan gå att fortsätta år efter år med vilka utgiftsöverskott som helst. Vi måste — och jag tror, att detta är en uppfattning, som jag ingalunda är ensam om — göra klart för oss, att det tyvärr finnes ekonomiska nödvändigheter, som, när vi ha utnyttjat det spelrum, som våra stora varulager medgivit oss, komma att ställa oss inför ett tvång till sparsamhet, som mycket starkt bör präglade utgiftsbeslut, som den svenska riksdagen går att fatta t. ex. vid nästa lagtima riksdag.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Anderson, Axel Ivar**: Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till att nästan i allting instämma med den föregående talaren. Jag är glad och jag kan nästan säga litet förvånad över att kunna göra det så oreserverat denna gång. Jag har inte alltid haft en känsla av att herr Ohlin och jag varit så helt på samma linje, när det gällt dessa spörsmål.

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)

Han har givit en klar och belysande framställning av vårt läge. Jag vill särskilt understryka, att risken för prisstegring i fortsättningen kommer mer och mer från de stora budgetunderskotten. Man har kanske hittills i vår officiella finanspolitik varit angelägen att reducera den risken. Det har många gånger från finansministerns sida framhållits, att det är den av importprisstegringar och knapphet på varor framkallade prishöjningen i landet, som hittills har varit det dominerande, medan däremot den inflationsfara, som ligger i budgetunderskotten, inte har tillmätts någon egentlig betydelse. Herr Ohlin har på ett alldeles ovedersägligt sätt uppvisat, hur inflationsfaran nu mer och mer hotar från de väldiga budgetunderskotten, och han har också dragit den riktiga slutsatsen, då han understryker behovet av en sträng sparsamhet. Jag kan inte riktigt dela hans mening, att vi i år med jämmod se detta underskott. Jag har tvärtom en känsla av att oron är mycket större än man skulle kunna tro, att döma av de intryck, som vi hittills ha fått. Var och en av oss, som har försökt att tänka sig in i vår situation, måste komma till den uppfattningen, att vi borde ha börjat med den uppgift, som herr Ohlin nu uppskisserat, långt tidigare och inte minst under denna riksdag gjort kraftigare ansträngningar för att hålla nere budgetunderskottet. Men mitt intryck är, att vi gått den motsatta vägen och att denna riksdag har utmärkts av mindre återhållsamhet än tidigare. Jag har haft en oroande känsla under sista tiden av att vår finansiella ledning inte längre har det fasta grepp om rodet, som är nödvändigt. Det är en påtaglig inkonsekvens i denna politik, som vid detta tillfälle bör påtalas. Det går inte att på en gång vidtaga sådana åtgärder som sträng prisreglering, skärpt beskattning o. s. v., vilket allt naturligtvis verkar i antiinflationistisk riktning, och samtidigt gå på med utgifterna som förut, öka dem och resonera som så: »Det gör ingenting, om det blir 10 miljoner kronor mer eller mindre, det spelar ingen roll. Låt pengarna rulla!» Det är en inkonsekvens, som inte kan försvaras. Det måste vara en sammanfattande, enhetlig politik, som styr det hela, och det är den vi efterlysa.

Vi skiljas vid denna riksdag under en beklämmande känsla av att vi försummat något av det väsentliga, nämligen att få en fast och enhetlig politik på det statsfinansiella området.

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag kan i nästan allt instämma med de båda senaste talarna, och då jag i likhet med dem inte kan giva anvisningar på några medel för att nå de resultat, som vi alla tycka vara eftersträvarsvärda, så understryker detta förhållande bara den rent akademiska eller platoniska karaktären av en sådan här debatt. Vi äro ju alla överens om hur äventyrligt det är att år efter år laborera med ett så stort budgetunderskott, och vi äro framför allt ense om de penningpolitiska vanskligheter, som äro förenade med en sådan finanspolitik. Vi äro i princip ense om att det skall sparas så långt det går, men erfarenheten har visat, att när man kommer in på detaljerna i denna sparsamhetspolitik, då brister enigheten. Då är tendensen den, att man snarare beviljar medel mera rundhänt än vanligt. De oerhörda summorna ha ju hos riksdagsmännen skapat en känsla av att det tjänar ingenting till att spara på 20,000, 100,000 eller en miljon, när det hela rör sig om miljarder, som inte kunna sparas. Jag vill för min del trycka på, att skall man kunna komma fram till en vändning i denna olycksaliga utveckling, måste man gå rakt på de stora summorna. Man måste gå just på de uppoffringar vi göra för försvaret. Men där möter man detta kategoriska imperativ, att här får man inte spara. Herr Ohlin, som tog upp denna diskussion, uppträdde ju för en stund sedan och kritiserade mycket ivrigt försvarsministern för att

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)

han inte ökat våra försvarsutgifter. Skulle man följa herr Ohlins program, så skulle vi ju få ett långt större budgetunderskott än vi för närvarande ha.

Jag föränleddes att begära ordet av herr Andersons uttalande om de låga räntorna. Han sade, att man genom låga räntor sökte uppmuntra företagsamheten. Jag fick den uppfattningen, att han menade, att detta vore ett steg ytterligare på inflationsvägen. Jag har för min del en motsatt uppfattning, den nämligen att det nu dock gäller att utnyttja de produktiva krafter, som man har, och till dessa får man ju räkna det levande människomaterialet. Om man i ett sådant läge till allt annat låter detta ligga outnyttjat, så är det väl snarare en faktor i inflationistisk än i motsatt riktning.

Herr talman, jag har i likhet med de föregående talarna inte heller något yrkande.

Herr Wistrand: Jag har också med största intresse åhört herr Ohlins anförande. Han drog inte klart slutsatserna av vad han yttrat, åtminstone inte så klart, som jag skulle vilja draga dem. Jag skulle vilja i korthet sammanfatta vad jag har fått fram som det bärande i herr Ohlins anförande: Vi måste föra en sparsamhetspolitik, som innebär kraftiga besänkningar även av hittillsvarande budget. Inte blott regeringen utan även vi enskilda riksdagsmän måste se till, att vi klart motstå även mycket populära folkkrav, när de innebära stora utgiftsökningar, vilka sålunda kunna medföra ett ont, som kan vara större än det sociala onda, som man avser att hjälpa, och vi måste föra en räntepolitik, som uppmuntrar, understödjer och uppammar sparsamheten.

Herr Mannerskantz: Jag uppkallades av att herr andre vice talmannen ville göra gällande, att vi riksdagsmän läte påverka oss av storleksordningen av de siffror, det här rör sig om, så att det avtrubbade våra möjligheter att bedöma olika utgifter, och han hade den uppfattningen, att vi allesammans gemensamt bure ansvaret. Rent formellt äro vi naturligtvis gemensamt ansvariga i ett mycket stort antal frågor, nämligen alla frågor, där det inte varit votering och vissa ledamöter röstat på annat sätt. Men vi veta ju å andra sidan, att det i praktiken inte är alltid man markerar sin meningsskiljaktighet. Också den form av enighet, som vi ha fått till stånd här i landet, har delvis påverkat ett visst antal ledamöter av riksdagen, så att de inte vid varje tillfälle anmäla avvikande mening. I verkligheten är det väl dock den härskande majoriteten, som faktiskt bestämmer takten och som åstadkommit att en utgiftsbegränsning inte kommer till stånd i den utsträckning, som annars skulle ske. Jag menar, att det är en viktig uppgift för majoriteten att sköta om den ekonomiska upplysningen bland den stora massan av vårt folk, så att den förstår, att den kanske löper större risker på den väg vi nu äro inne, än genom att nu ställa lägre krav på statskassan. Jag tror, att så ligger det verkligen till, och alla kunna inte i full utsträckning bära samma ansvar för det budgetunderskott, som nu förefinnes.

Herr Sjödah! Herr Ohlin började diskussionen med en mera teoretisk uppläggning av frågan om den utgiftsbelastning, som vilar på budgeten nu och som kommer att vila på den i framtiden. Så fortsatte herr Ivar Anderson med att i allmänna ordalag tala om nödvändigheten av sparsamhet, och sedan högg herr Wistrand in och talade om en nu rådande nödvändighet att motstå populära folkkrav och att icke uppamma någon understödsanda ute bland folket. Och så kom till slut herr Mannerskantz och talade mycket bestämt om att här i svenska riksdagen är det den härskande majoriteten, som är ansvarig för hela denna miljonrullning. Det anmälde sig inte ytterligare någon högerta-

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)

lare, men jag kan med min fantasi föreställa mig till vilka bravader en sådan nu skulle ha kommit vid en fortsättning av denna stegring, som så milt påbörjades av herr Ivar Anderson som den kloke politiker han är.

Jag vill, herr talman, till detta blott säga några saker. Först vill jag påpeka att det, som tynger vår budget, är försvarsutgifterna. Herrarna kunna vara tacksamma för att även inför den påfrestning, som dagens händelser ha utövat på det svenska folket, det icke finnes någon tveksamhet om dessa stora försvarsutgifter ute bland de breda massorna av svenska folket. Det är dessa utgifter, herr talman, som tynga budgeten, och inför denna stora våldsamma folkliga ansträngning tycker jag verkligen, herr talman, att denna dvärgalåt i »sparsamhetens» tecken kunde tystna.

Jag vill dessutom fråga: vad ha vi vidare gjort vid denna riksdag, som ökat utgifterna? Vi ha t. ex. höjt understöden för de gamla och barnbidragen, varigenom dessa gjorts litet mera effektiva, men ändå inte nått upp till vad som motsvarar den ökning av utgifterna för de enskilda, som har förekommit. Och man skulle kunna gå igenom hela raden av sociala anslag och konstatera, att gentemot de väldiga utgifterna på försvarsbudgeten, som skapat ett så ofantligt underskott i vår budget, betyda ökningarna på de andra punkterna praktiskt taget ingenting.

Jag tycker, herr talman, att det vore olyckligt, om debatten här i kammaren i denna stund avslutades genom uttalanden sådana som nu senast här gjorts, vilka enligt min åsikt vittnade om ett väl kallt hjärta för Sveriges storartat tåliga, skatter och personliga bördor bärande folk. Debatten borde i stället sluta med ett uttalande av en uppskattning av de insatser, som det svenska folket gjort under dessa två år och fortfarande gör i nuvarande situation, och den uppskattningen är det svenska folket värt.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Mannerskantz' anförande. Han hade någon mystisk vändning om att det inte vore alla, som delade ansvaret för den politik, som tagit sig uttryck i denna budget. Jag förmodar, att han ville undantaga sig själv från detta ansvar. Jag är inte riktigt säker på om han gjorde denna reservation för hela budgeten eller om den kanske gällde endast de sociala utgifterna eller om den gällde stödet åt jordbrukarna eller om det var försvarsutgifterna han ville sätta en bock för. Men om det skall lyckas honom att komma undan ansvaret för någon av dessa detaljer eller för det hela, så är han tämligen ensam i denna riksdag om att stå med rena händer. Jag tror annars, att vi äro tämligen ansvariga allihopa.

Jag har inte märkt några stora sparsamhets- och återhållsamhetsaktioner från herr Mannerskantz' sida under riksdagen, och om man räknar ihop summan av de anslag, som ha beviljats emot herr Mannerskantz' och mot de andras önskan, som ha fört sparsamhetens talan, så skulle man finna, att denna summa praktiskt taget inte spelar någon större roll för den budget, som vi nu gå att fastställa. Om det t. ex. är herr Mannerskantz' mening, att man genom indragning eller reducering av anslagen till folkpensionärerna skulle kunna åstadkomma en bättre balans i budgeten, så är det för det första en utopi, och för det andra tror jag, att herr Mannerskantz även i det stycket skulle ute bland folket stå lika ensam, som han tycker sig stå i fråga om ansvaret för den budget vi fastställa.

Herr Heiman: Herr talman! Jag skulle ha kunnat avstå efter herr Sjödahls och herr andre vice talmannens anföranden, men jag skall ändå säga några ord.

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)

Vi ha under denna riksdag haft många och svåra problem att brottas med, och vi ha inom riksdagen så gott sig göra låtit försökt att förstå varandra och gjort det bästa möjliga av de situationer vi haft att behärska. Nu senast i riksdagens elfte timma ha vi haft en mycket svår fråga att behandla, och vi ha behandlat den under ett mycket tungt ansvar, och det har säkerligen kostat oss litet var mycket stora uppoffringar att kunna komma till det resultat, till vilket vi kommit. Det är därför jag anser det vara ovärdigt, att denna riksdag skall avslutas med propagandaföredrag. Vi känna allesamman herr Mannerskantz, och vi kanske inte alltid taga honom så mycket på allvar, men jag vill säga dessa ord för att det skall fastslås, att hans uppfattning säkerligen inte är allas inom den grupp han tillhör, så vitt jag förstår. Det skulle vara mycket beklagligt, om så vore fallet. Jag hade hoppats, att denna riksdag skulle få en värdigare avslutning, och därför vill jag inte ge herr Mannerskantz sista ordet i denna sak.

Herr Mannerskantz: Det var inte svårt att räkna ut, att det anförande jag nyss höll skulle uppfattas på det sätt, som här blivit fallet. Det var jag tämligen på det klara med. Men jag tycker inte, att det är så oviktigt, att det blir analyserat, om den mot mig riktade beskyllningen är riktig eller ej.

Om man såsom jag anser, att professor Ohlin här i dag har riktigt skildrat våra ekonomiska utsikter för framtiden och man kommer fram till den slutsatsen, att det blir alldeles ofrånkomligt att göra väsentliga besparningar i vår budget, då frågar jag, vilket som är mest gagneligt för det svenska folkets stora flertal: att försöka göra detta i tid, medan ännu resultat kunna uppnås, och göra det i en sådan tid, att inte verkningarna av en underlåtenhet bli alldeles ödeläggande för det svenska folkets flertal, eller — det är hårt och svårt att säga detta — uppskjuta det, tills det blir absolut obönhörligen för sent. Det är alldeles säkert den bästa välfärdspolitiken att göra det nu.

När det sedan gäller frågan om vad man kunnat åstadkomma för besparingar, så är det först och främst oriktigt som herr Sjødahl säger, att det är försvarsutgifterna, som äro allena avgörande. De äro ofantligt stora, och jag anser, att även på detta område har det kastats bort pengar i onödan, till mycket stor del på grund av vad som tidigare har försummats, men även med avseende på det sätt, på vilket anskaffningarna blivit gjorda. Men sedan är det dock ofantliga belopp, hundratals miljoner kronor, som icke beröra försvarskostnaderna, men såsom jag förut har sagt, är man ju icke i tillfälle att på varje punkt yrka avslag eller nedsättning. Vid debatten om krigskonjunktursskatten anförde jag emellertid fem olika punkter, där jag ansåg, att man skulle kunna gripa in — det skulle gälla så stora summor, att man nästan finge beräkna dem till en halv miljard. Jag tror, att vi komma att få försöka göra det inom två år i alla fall, men utan utsikt att då kunna vinna så mycket. Börjar man däremot i tid, tror jag det kan bli resultat.

Jag ber om ursäkt, om jag här har sårat någon av kammarens ledamöter. Det var inte min avsikt, utan min tanke var uteslutande, att denna fråga icke får ses för kortsiktigt. Och att av den ekonomiska upplysning, som jag nyss talade om, inte förefinnes tillräckligt mycket ute bland folket, det vidhåller jag på det allra bestämdaste efter det anförande, som särskilt herr Sjødahl hållit, ty på det sätt han framställde saken förvillar man de ekonomiska begreppen hos människorna. Det är bättre att säga: drag åt svängremmen nu för att slippa längre fram draga åt den alltför hårt! Det är bättre än att säga: lev på samma sätt ännu någon tid, i hopp om att vi skola ha en sådan övernaturlig tur, att ett under sedan skall rädda oss. Det är icke någon riktig ekonomisk upplysning, som föres fram på det sättet, som herr Sjødahl gjorde.

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)

Det kan väl inte heller skada, att vi säga som vi tänka någon gång här i riksdagen också. Jag tycker inte, att det finns någon anledning att dölja så mycket. Det är bättre att säga det rent ut här än att gå omkring och tänka det och sedan säga det ute i bygderna. Det är väl sämre än att man säger det här i kammaren, som är det riktiga forum för sådana saker.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag inser mycket väl, att i riksdagsdebatterna kunna förekomma en hel del yttranden, som inte äro så väl överlagda, men jag måste dock erkänna, att jag blev mycket pinsamt berörd av det näst sista anförandet, som herr Mannerskantz höll. Skulle hans yttrande vara symptomatiskt för uppfattningen inom de kretsar, där han har sitt politiska hemvist, så är det beklagligt. Jag fäster inte så stort avseende vid vad herr Mannerskantz yttrade i anslutning till den ohlinska linjen. Om den har, så vitt jag förstått, i det stora hela dock enighet rätt. Även herr andre vice talmannen ansåg sig ju kunna giva sin anslutning i det stora hela till herr Ohlins tankegång. Vad jag fäste mig vid och fann särskilt pinsamt, det var, att herr Mannerskantz anmälde sig stå utanför vad han kallade den härskande majoriteten. Herr talman! Jag har trott, att den härskande majoriteten i detta nu omfattar de fyra stora demokratiska partierna. Jag har vidare trott att även herr Mannerskantz hör till denna majoritet. Ännu för två dagar sedan befästes jag i den uppfattningen, ty då var herr Mannerskantz mycket angelägen om att vi alla skulle vara med och dela ansvaret för ett beslut, varom det råder mycket delade meningar ute bland svenska folket. Under sådana förhållanden synes mig situationen inte vara lämplig att försöka svära sig fri från följderna av den politik, som vi i mycket stor utsträckning mot vår vilja tvingats föra. Det är ju som bekant tidshändelserna, som tvingat oss till en hel del, som vi annars ej skulle ha varit med om. Man må tala hur mycket man vill om onödiga utgifter och stora utgifter — jag tror inte någon kan säga, att de sociala utgifterna i detta nu utgå med en sådan storleksordning, om man tar hänsyn till hela budgeten, att det finnes något motiv för att yrka på att de sociala utgifterna skola beskäras för att man därigenom skall få till stånd den utgiftsbegränsning, varom professor Ohlin talade. Om herr Mannerskantz tar och slår ihop de samlade utgifterna och de utgifter på olika huvudtitlar, som finnas dels i statsutskottets memorial nr 218 på sid. 3 och dels i samma utskotts memorial nr 219 på sid. 14, och gör en jämförelse, så skall han finna, att försvarsutgifterna spela en sådan dominerande roll, att om man överhuvud taget skall vidtaga några större reduktioner, så måste det bli på det området. Han skall också finna, att de samlade utgifterna för sociala ändamål icke uppgå till mer än omkring $\frac{1}{3}$ av hela budgeten. Då man vet, att det i detta nu på grund av bl. a. prisutvecklingen i själva verket råder en ganska stor social nöd här i landet och att det finnes ett mycket stort behov av hjälp bland de sämst ställda medborgargrupperna, så tycker jag verkligen, att man i riksdagens elfte timma inte skall spela upp till attack mot de sociala utgifterna. Jag måste, herr talman, inlägga en bestämd gensaga mot detta.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Denna debatt är mycket olycklig och kan få mycket ödesdigra psykologiska verkningar ute i landet, inte minst i samband med vad som i övrigt i dessa dagar passerat. Det skulle ha varit mycket lyckligare, om denna debatt aldrig hade hållits. Jag vill emellertid för att bereda herr Mannerskantz möjlighet att dementera och därigenom minska det olyckliga intrycket av hans tal — och delvis även av ett par andra föregående talares yttranden — fråga: med vilka stora summor vill han, att vi

Ang. statsregleringen för budgetåret 1941/42. (Forts.)
skola börja sparandet på allvar? Skola vi spara på försvaret, så måste vi veta detta. Då få vi skära ned mycket av vad som här är planerat. Då var det tal, som jag eljest fann synnerligen lofvärt, av herr Ohlin nyss under interpellationsdebatten värt att omprövas: böra vi stoppa byggandet av dessa försvarsanstalter, som säkerligen komma att kosta oerhörda pengar? Eller menar herr Mannerskantz, att vi skulle draga in jordbruksstödet. Det är miljoner, hundratal miljoner. Herr Mannerskantz är själv jordbrukare. Han talar om att vi skola draga in svångremmen. Menar han att Sveriges jordbrukare äro beredda att draga till svångremmen och avstå från allt stöd från statens sida? Eller menar han, att vi icke skola lämna de inkallade de välfärdsåtgärder, som här ha beslutats, och som ha ställts i utsikt, och som kosta mycket pengar? I så fall tror jag han riktar ett dråpslag mot själva den anda, som är nödvändig hos de inkallade, och det vore mycket olyckligt, om någonting sådant skulle ske. Eller kanske herr Mannerskantz menar, att det räcker med att låta de allra fattigaste betala det hela, d. v. s. att vi böra draga in på folkpensioner och liknande anslag. I så fall spränger han ju hela den samling, som har ägt rum i vårt land. Då förstör han den grundval, på vilken samlingsregeringen står, ty den är: försvar och sociala reformer. Då får han väl taga konsekvenserna av detta, om han vill gå en sådan olycklig väg. Jag tror, att vi icke kunna gå på de vägar, som här ha rekommenderats, utan så länge denna krigstid råder måste vi alla samfällt göra de största ansträngningar för att gemensamt bära alla bördor och sedan försöka uppmuntra människorna på alla områden att bära dessa bördor, men icke böra vi sprida en sådan olycklig misstämning, som herr Mannerskantz här gör.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 2—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkten 15.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 37, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 31 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt, såvitt angick första kammaren.

Föredrogos och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1940/41 m. m., i vad rör jordbruksärenden; och
nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för uttagande av statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1941, i vad rör jordbruksärenden.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bostadshus för postverkets räkning i Boden;

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder;

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser fjärde huvudtiteln;

nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsgaranti för exportkredit;

nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag till statens utrymningskommission;

nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till anläggningsskapital för nya sulfitspriftfabriker;

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg;

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1941/42;

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till förlagskapital åt centraldepån för blindas arbeten;

nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad angår finansdepartementets verksamhetsråde;

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskild ersättning för debitering av värnskatt för budgetåret 1941/42;

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag under femte huvudtiteln för budgetåret 1941/42 till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst och till kristillägg;

nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 449, i anledning av väckta motioner om anslag till hjälp till byggande och restaurering av samlingslokaler m. m.;

nr 455, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1941/42;

nr 456, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41; samt

nr 459, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående värtjänstutbildning för skolungdom jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser dels till Konungen:

nr 450, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga med flera, vilka drabbats av kroppsskada, m. m.;

nr 452, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om dels indragning av vissa riksbankens avdelningskontor, dels ock avskaffande av den revision av avdelningskontoren, som verkställas av särskilda av riksdagen utsedda revisorer, m. m.; samt

nr 453, angående reglemente för riksgäldskontoret;

dels ock, nr 454, till fullmäktige i riksgäldskontoret med överlämnande av reglemente för riksgäldskontoret.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl 1.11 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 28 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 20 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning om anslag till ungdomsfängelnsnämnden för budgetåret 1941/42;

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad angår femte huvudtiteln;

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 439, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till semesterlön m. m. för viss militär tjänstgöringstid;

nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1941/42;

nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 460, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa anslag till det civila luftskyddet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 461, angående tilläggsstat II för budgetåret 1940/41;

nr 462, angående statsregleringen för budgetåret 1941/42; samt

nr 463, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1941/42.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 441, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 446, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utrymningslag, m. m.; och

nr 458, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer, m. m. jämte en i ämnet väckt motion, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av nämnda lag den 11 juni 1937.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.03 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 1 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 444, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

Justerades protokollen för den 21, 25, 26, 27 och 28 nästlidne juni samt för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2.05 e. m.

In fidem
Eric Carlén.
